

Његово прозно књижевно дело добија тако изванредан историјскокњижевни значај као први успешни покушај стварања оригиналне и модерне српске уметничке новелистике европског ранга.

Драгиша Живковић

У ГОСТИОНИЦИ КОД „ПОЛУ-ЗВЕЗДЕ“ НА ИМЕНДАН ШАНТАВОГ ТОРБАРА

(Приповетка из народно живота)

Дан је на измаку. Сумрак се полако спушта на снежне кровове малена села што је у миру чисто заспало. Вечерњи ветар захукао се с Дунава, баш као да се затоциљао на леду му, те распирује снежне лопте по шорови' и котрља смрзнуте шапурике. Он канда је једини још што не мирује; све остало што се на дану жури, миче ил' батрга, као да је изумрло.

Озебли „грци“ уносе споља ситнарију у „магазе“ (тако називају поносно своје буцаке), тарући озебле руке у подсмех вуненим рукавицама. Покаткад и хукну у њих, или замлатају њима, као беспослени рибари кад им се штуче из дубине ругају. Ко им тихо, чисто „устиљено“ кашљуцање разуме, разумеће и то да нису задовољни данашњим ћаром. Ал' — њима је то нешто обично. „На жалост, уздахнуће, кад ово прочате; но покрај свега тога, ниједном од једа кврга на носу не излази. А и као зашто да изађе кад кврга уопште никоме на носу не излази — од једа. Пре од трења; ал' они га никад и не тару, јер је и онако задоста црвен. Ово су сремски трговчићи о којима зборим. Иначе — Бог и душа — ваљани су. Заисти штогод хоћеш — у њих је! Само не жели ништа осим: соли, паприке, лука, пиринца, меда, јагњеде, бибера, роштића, метала, трулих лимунова, камиша, лула, дугмета, копчица, конаца. оклагица, жута—

бела—црна— и гркљан—шећера; воска, свеће, игла, ексера, туткала, лопата, сапуна, мотика бритава, дувана, трака, маказа, лонаца, машине, тањира, шерпи, стипсе, смокава, шафрана — још *можда* некоје *незнатности* осим *знатног* руменила!

То им је све; но село је тиме задовољно, па и они.

И они, дакле, залупивши двокрилна врата на дућану и пред њима шарене летвице, на којима се, узгред буди речено, кваке одавна изјерише, — нису више оку на погледу. Тек што им малени жижак у спаваћој одаји још тиња. Сад је баш пусто . . . И на дану не звркти баш богзна како у нашем селанцу, — и на дану се баш готово ништа друго не чује до цврчање оптерећених кола, још више таљига, ил' мукло лајање големих паса што се раскршћем витлају. Ал' сад и *тога* нема; сад је баш сасма мирно . . . Није! Канда још издалека допире звук поштарског рога, што долазак казује. Баш као да му разумем звуке: „Доносим ти вест, доносим ти вест!“ Видећемо. Горњак се међутим још јаче упео и тресе разглављене прозоре на кућерцима сиротиње, а звижди врх крста завејане црквене куле, што мирно прегледа своје селанце.

Баш девет избија. Чисто необично данас удара; нешто потмуло, нешто тавно. Ил' ми се чини, што сам и сам нешто мргодан. И снег се јаче спустио; на крили' ветра чисто полеће. Све везе . . . Куд гледнеш, све бледо, ледено, празно; чисто ти не годи тишма, а празнина као да те врећа.

Неко „зимско расположење“ — ил' како да кажем? — почиње чисто да ти се настањује у души. Још само да с ветром и цича дојури, па је све ту. Све куће канда се мргоде; највише оне које се забата зажелеше, те јапе као пустолине. За њих се као највећма снег залепио, као да је накан да их зајази. Дрвени капци са сокака, којима боју киша одавно изеде, тандрчу немарно, као да сами себи не верују да су кадри излепљење прозоре да сахране. Што их ветар више завејава, све им је милије.

Пошта прохуја . . . Чезе му цврче пакосно, као да се грде с грудвама, што им лотре зврцају.

Не свира; мора да му је рог снег завејао . . .

Пажња врло ретко застаје код појединих предмета онде где их се више оку показују; усамљене много радије обгрли или бар додирне, јер јој се чини да су јој они једина и сва забава. Тако се и мени у овај мах учини. Да завејана поштарка сред варошке гунгуле међу шареним чудом опазих, тек што бих га гледнуо — већ бих га и заборавио, већ бих га се и заситио, код других, далеко шаренијих, па можда и милијих предмета и уплива; овако, где ми је око жељно промене, где ми је мисли скучен замашај, чисто ми добро дође то завејано поштарче. Чезе му одавна већ не видим, бахтање хата му давно већ изумре, ал' мишљу непрестано још сам код њега. Пред оком ми тајне његове; као да видим малу му торбицу, у њојзи сијасет мањих и већих писама; као да им чујем неразумне зборе, измишљену искреност. Још више, видим их дубље, сва су ми пред оком отпечаћена, и ја их читам нетренимице . . . Ох, чудне невоље! И нехотице питам се — је л' збиља? Малено поштарче! лака ти још торбица, код толиких терета што се у њу сместише! . . . Дуго још премишљах о њему, дуго ми још пред оком беја'; ал' тако је на селу, где се једитог предмета исувише дуго сећамо, јер промену често „заман“ изгледамо. Но и то прође. Хтедох већ саћи с прозора, ал' ми се око ненадно задржа на гомили сељана, које у сумрачку једва распознах. Упутише се главноме бирту код „Полу звезде.“ Погледах их боље и опазих међу њима и шантавог торбара, који вештије гата и бенета него што торбе ушива.

Нешто ми се необично мичу; канда су весели, или су спремни да се веселе; а нешто и мене необично привлачи к њима, као да сам и ја вољан с њима да проведем. Да, вољан сам; та ми је воља „утеха“, не само онда кад сам на селу. Ја свугде милујем добре сељане; а наине оне које познајем, као ове о којима зборим. Јесте, ја одвећ милујем

добре сељане! Мисли су им искрене, а срца здрава. У речи њиној опажам чисту истину, која их узноси. Ниска заблуда — тешко да их окује. Они су прости, ал' им простота приличи, нити их трује, као силом-зналца незнање! Они су вични тегоби, па је надбију; мекушки посао не знају; за њих је „праска“ ништава.

Јесте, ја одвећ милујем добре сељане! Па зато ми нешто одлану кад их опазих, и мада их васцели дан поздрављам. И опет би' их чисто поздравлио! И то сада, баш сада! Нешто ме привлачи тој дружиници, нешто ванредно ми обриче „персона“ торбарева и њено чудновато кретање. Хајде, да им се примакнем.

Ни добрих педесет корака, а ја већ под „осветљени“ ‘прозори’ славног бирта. Чује се клика и жагор. Погодио сам дакле; весели су, или ће се веселити. Мени је обоје по вољи. Застанем малко на прагу, који се исувише снегом окитио (ваљда су опанке ту отресали), поглѣдим чисто и нехотице на „цимер“, што се под стрехом, на липовој мотци, немарно њихао. Потписа не могах проучити, смождиле га године, ал' знадем да овако гласи: „Гостилница код звезде.“

Код „Звезде“, рећи ћете; ма, ти рече: код „Полу-звезде“. Ево ребуса. Во времја оно кад још табла која звезду показује беше читава, беш и звезда *цела*, и гостионица се тада зваше: код „Звезде“; сада, пак, кад јој половину, и то већу половину, ветар оцепи, зове се: код „Полу-звезде.“ С правом, дакле, јер звезда није, као оне на небу, савршена.

Бирташ брат Имро, не хтеде да је усаврши. Кад га питаш зашто, он ти казује: Они гости који долазише пре „Звезде“, и то не само зато што је била „цела“, не изостају ни сада кад није *цела*; а они гости (ту би се насмејао) који пре не долазише зато што се гостионица звала код „Звезде“, дакле *читаве* звезде, долазе сада опет зато што им је по вољи кад није читава, што се дакле зове код „Полу-звезде“. Нека никог не буну, дакле, што је ово бирцуз само код „Полу-звезде“, баш као и оне

што не „жштира“ што се мало час у њој настанише. Побох и ја. Говор се још јаче развио. Чује се баш подобро, јер живој речи не фале крила. У-Бем. Крај подугачког стола што се на глагољ савио, седе их седморо, а млада бирташица баш им припаљује још једну лојану свећу. Мора да је искапала кецељу, јер се један од њих грохотом смеје, показујући прстом на њу. Пред сваким холба руменике, а на среди повелик бокал, који такође тешко да није првенилом постављен. На први поглед и торбара опазих, који баш на среди „тронује“. Ваљда је случајно просуо паприку по столу, кад је чистио кришом дланом прикупља. Толико на први поглед. Међутим прекинем им дишпут кад им „добар вечер“ назвах. Чисто се зачудише.

— Бог добро дао, господине! — одазваше се сви, а за њима и крчмарица, која се забленула у мој шарени шал, баш — штоно реч — као теле у шарена врата.

— А откуд тако? — придода крајњи са лева.

— Добох, ево, на диван. Друштво ваше прија ми, па сам га потражио и, ево, нашао. Је л' право? — запитам их и не чекајући на одговор, кога ме ипак са „дакако, куме“ баш лицем шантави торбар удостоји. Да, сладчајши наш торбар! коме је свако кум, ил' још боље, који је свакоме кум!

Седнем до њега. Ту ми је као најдраже било. Још се и не сместих, а већ ми чашу напуни. Кол'ко на први мах опазих, он је све послуживао. Зашто, то у онај пар не знадох.

— А гле, зар и ти ту, брат-Андро? — ословим изненађен свога познаника, који ме још као дере миловаше.

— А да, господине, ту сам. Та како не, забога, кад сам кум и први комшија кума-торбара.

— Као како ти то разумеш, брат-Андро? — запитам га поново.

— Е, 'вако. Ко би с кумом кад не би кум, па још комшија? Та ја сам му, ето питајте га, — ту би бркове погладио — први и честитао.

— Шта, зар имендан? — упаднем му напрасно у реч.

— Хе, хе, куме! дакако! — прогунђа торбар задовољно, — ал' господа не знају кад је сиротињски светац! Но, не прими за зло, куме, ти знадеш да си ти наш.

— Е, па честитам, куме, честитам! Свако добро, куме, свако добро! Искрена жеља свакад је добро дошла! Је л' тако?

— Тако је, богме! — Сви се као један одазваше; а кума-торбар стиште ми десну, као да ми захвали. Нато се подиже, зевнувши „отезателно“ и оде да пришапне крчмарици нешто на уво.

— Је с' чула, Тинчико, само „фајн!“ — толико сам разабрао, поред свега шапутања.

— Ни бриге, сместа! — она опет њему. Затим обоје изиђоше.

Рекао бих да кума-торбар нешто наручује. Најпосле, не знам. Међутим, погледим клупи, која се још „незаузета“ дуж астала пружила, и опазих егеду на њој, коју дотле заклањаше нека шарена цица-маца, што сада предиво остави и за газарицом маучући излети.

— А ко свира? — запитам велегласно.

— Брат-Мића! — одазваше се више њих.

— Па де мало, нек' се чује!

— Де, де! — сви прихватише, а он се латио и не устежући се, и поче да удешава . . .

Нека га, нек' удешава. А ја ћу међутим погледати мало боље око себе. Сад ми се као и најбоља прилика даје да цело друштво оком промерим.

Соба у којој седисмо отегла се до недрага. Ал' зато је уска, да већ ужа и не може бити. Са гредица, које одавна поцрнише, спуштаху се подуге шарене траке, које разне занатлијске справе везиваху. Цеј се овде настанио. Брзоручки пинтери обесише понајвише своју „утеху“ — малено буренце — но које се, можда баш зато што је најузвишеније, мало изјерило. Славина му је окићена дућанским цвећем, које, на жалост, муве немилосно испљуваше, те се не распознаје да л' су беле ил' румене ру-

же биле. Сад их „црним“ морамо назвати. Кројачи — ни бољи, ни гори — обесише, опет, баш над врати, танани риф, а по њему исписаше имена свију „шнајдера“ што се у селу промаљају. Ја сам три свега опазио; ал' једно само прочитао: „Штрицл“. Колари, опет, стали насупрот презреном рифу, па му чисто прете, големим точком, у коме пауци красњејшу домовину саградише, какве у свој Угарској не можеш наћи. И на тај начин, — шта, опет, све да рећам, — беху сви остали славни занати на гредицама заступљени.

Уз голему црепњу пећ, за коју бих — и ма да је глупост — чисто рекао да је од саме куће старија, пружио се „келнерај“. Шарене летвице оградиле га сестарски, па се чисто поносе разноврсним циментама, што их окитише. Повелика корпа с окорелим кифлама и земичкама, које можда цело лето ту за усти' уздишу (ово је појезија) изврнула се наопако, па мирује под масном клупицом, која се с три ноге упињаше управо да стоји.

„Хоп! — препуче жица оном што удешава. Даде ми се дакле још мало времена да друштво промерим. Сви су ми познати, осим двојице. Рекао бих да су Бачвани. И одело им то исто казује. Наш Сремац никад не уме 'нако лепо да завеже пошу на дугме као Бачванин; нити да савије зулове уз уво 'нако ђаволасто! Баш као Бачванин што не уме обојке да привије као нашинац. А, то нема сумање да су Бачвани! Па бих још и то дометнуо: да је баш отац и син. Богами, тако ће и бити. Момче гараво таман за женидбу — нешто цифрасто одевено; можда дође и да се ожени? Видећемо. Тајка нешто му сувише пљуцка, баш као да се једи што брат-Мића никако да удеси; а остали — Сремци — гунђају нешто неразумљиво, и једни као да питају: „А где је тако задуго кума-торбар“; други, опет, полако звиздућу, забленувши се у несташну свећу. Један од њих погледаше почешће и на моју козју браду, но ја се учиним као да га и не видим. Нато, ево ти и торбара. За њиме се батрга

Баја свирац, носећи под пазувом гајде у вуненој марами.

Дакле и о торбару да чујете, а он нас се још највећма и тиче. Торбар, шантави торбар, јер је збиља шантав (нећу да вам кажем како је ошантавио, јер ће вам то он и сам после казати), торбар, дакле, то вам је мустра од људи! Не по спољном облику, јер би иначе сви људи „*требало*“ да буду као и он, шантави, већ по унутарњој врлини. Не, окром шале, тога нема у селу ко би рекао да да торбар не вреди више него цела Ч . . . агенција, на којој је „*он*“ *агент* (иначе га не би ни срањивали с агенцијом!) Но крај свију осталих врлина којима се он не поноси, највећа је та што уме да приповеда 'нако како му Бог заповеда. „То више не роди!“ — ускликнуло би све село, сва — агенција! Он живи доста сиромашно; ал' не сасвим. Шта више, он не живи ни сиромашно! Опростите, зарекао сам се. Он има своју поштену кућу, у њој своју поштену бабу своју пошт . . . охо, своју вредну кобилу и таљишке гвожђем оковане: „*да се чује кад путује*“. Он живи лепо, и нико му не завиди. Чудо, само би му понеко хтео ногу да подметне што се „*агентуре*“ тиче; ал' „*всује*“, торбар се не да — док га је! Он служи толико година већ „*цесаро-краљевску-дунавско-паропловску агенцију*“, и служиће, баш упркос! Како би се с њоме развенчао кад се туна и „*прослави*“. Прославио, дабогме, а шта ви мислите? Зар мислите не? Хајде, питајте „*честну*“ публику, па ћемо се махом оправдати. О, многе славне далеко теже стаје „*прославленије*“ него нашега делију. Он — шалу за појас, па квит! С њом се дакле на лак начин „*узвисио*“.

Да, ал' што и да распитујете, кад вам ја кажем који га назнајем од године која ме с таблицом у школу отпрати да се учим „*срицању*“, кад је он већ „*увелико*“ придиковао; наравски, опет — на агенцији. Као мало дере, парче пајаца у шиљастој шеци, скакутао сам около њега, молио га да ми прикаже коју причицу, како превари вилу и опази ђавола — буди-бог-с-нама! — како се дотак-

ну репа вештичног, и шта ти ту још нема! Да, мо-
лио сам га и молио, а кад се не хте да одзове, бе-
ше му награда ова песмица:

Шантави торбари,
Баволски владари,
Пошантај нам, де!
Пошантај нам, де! . . .

Тако ја; а тако и сви остали који у школи сри-
цаху, а овамо напољу на сва уста . . .

Но он се никад не наљути. Зато једни кажу да
има срце — гушчије; други опет — из пизме — да
га и нема, већ да су га вештице појеле, с којима
он тајно „шурџује.“ „И шурџујем!“ — рекао би им
на то куматорбар куражно, хукнувши у леви длан,
на коме затим десним палцем неко „тајанствено“
слово прекрште; шта тиме мисли, то знаде он и
они којих се тиче.

Но да га *ин корпоре* видимо.

Као што видите, омален је. Можда је само
зато омален што је шантав. Зеленкасте очи нешто
немило гледе, па зато можда и трепти више но што
би требало. Бркови, ретки до зла бога, мирно се
предали танко засеченим уснама, које ретко кад
мирују. Смеђа им боја пила у братство белој. Ско-
ро ће ова последња да се осили. Шпицасти зулови,
немешки заковрчени, вире немарно испод масна
шешира, који одавна своју пантљику тражи, ал'
му госа не да да је нађе. Можда зато што се оду-
чио да за њу лулу задева, ил' зато што се уверио да
и за самим ободом може лепо да је смести. Зага-
сити прслук и сад је, видиш, нехатно закопчао; на
дванаест рупица седам дугмади. Пет, дакле, отпа-
ло, с три је закопчао, а четири се отромбољила,
тек да се откину. Међутим се куцкају на сваки
покрет, — а торбар то можда и воли, изаче не знам
како би му баба то превидела. Појас, од жуто-зе-
ленкасте дизге, притегао је подоста; но сада канда
већ дотраја, јер се отрцао; а и пређица се већ из-
јерила, па није ни чудо што му се све рупице на

чакширама истрцале. На плавом лајберу нема много закрпа, ал' нема ни мало: онако, у средњу руку. Једну мора баш ово дана да је дометнуо, јер је најсветлија, премда се и оне друге сијају — од масти. Ал' није ни чудо: торбар свагда фењер оправља и пали, но зато се и види још с футошке агенције! Па онда, поглете му чакшире! Нешто их је сувише набрао, а канда су нешто и кратке, наиме на оној нози којом почешће скакуће. Ил' можда их је подигао, да се опази како вешто приплеће црвене опанке, на којима се читава лојана свећа од три милице (крајцаре) смрзла. Ко би знао зашто баш тако одвише панталоне подиже; а ако није баш од морања, онда не би требало, јер му обојци шаре изгубише, па баш нису за око. Ето, то вам је торбар, и такав стоји пред нама, само што се још мало смеши, које му баш — узгред буди речено — лепо не стоји, и што десном руком, на којој су два велика „оловна“ прстена (није, један је од месинга, нису дакле оба од олова), и што десном руком Бајине гајде одвија, које се опет спувахе, као и да не мисле више да брује.

— Сад, Бајо, засвирај, да ми срце заигра, кад ноге не могу! — започе кума-торбар, намигнувши ђаволасто на бирташицу, која с новом, да кажем чистом кецељом сада униће, да нас послужи још громовнијим вином. И косу је канда мало углацала; ал' ништа.

Гајде забрујаше. С њима се и егеде побратише, па везу ситно, танано . . . Како кума торбар да не накриви шешира кад сам и ја, побечени капутлија, махом плануо? Сви се некако узмигољише; а врашка бирташица као бајаги и нехотице подиже шарену сукњу: само да јој се виде црвене ципелице, са грошић-штиклама и плавом пертлом, што јој се ђаволасто обвила око пуначких ножица. Да, и ништа друго, већ све би чисто заиграло. Ал' има каде, као вели торбар, те певука цифрасто:

Мајка Мару кара,
Па јој приговара:
Што ми береш сасу,

Што ми љубиш Васу
Невиног!

Он води, а ми му помажемо.

— Но, да се мало куцнемо! — рећи ће на то брат-Мића, који је ваљда први и ожедео гудећи нестанимице.

— Спас' Бог! У здравље нашега кума! — подвикнемо сви и куцнемо се.

— И у ваше! — отпоздрави нам љубазно.

На то ће брат-Андра овако:

— Је с' чуо, куме, хајде нам мало приповедај! Знаш, немој да се цифраш, већ почни 'нако како си и до сад почињо.

— Де, де, куме! Та то нам бар нећеш одбити, — прихватимо и ми остали, а Баја већ тутнуо гајде за лећа, наслонивши им прдаљку мачкетину баш на лећа, која се дотле прућила на клупи, баш 'нако како јој се хоће.

— Па хајде, па хајде, па хајде! Одзове нам се на то „позвани“, убрисавши левим рукавом пепео што му се из црвен лулице по столу просуо. — Па хајде, баш кад је тако, — понови и опет, а ми се чисто унапред задовољисмо.

— Де, кумашине, оно што те на Тестери снабе! Знаш, кад те је поноћ у шуми ухватила? — замолим га напосе још једаред, а он тек климну главом, као да ми каже да је и он баш то намислио.

Ми му се примакнемо ближе, и он започе.

— Богме, прошло је томе већ двадесет и две . . . није! двадесет и једна година, како се збило ово што ћу да вам причам. Двадесет и једна', јест, није двадесет и две, ал' ће до године и толико да буде! Боже мој, баш ти године лете, као дани, па се човек и у њима заброји. Да, да, заброји . . .

Ту би застао и, загледав се у чађаве гредице, почео још и на прсте да проба да л' се баш збиља заброја. Ко не зна шта тиме смера, тај се лако и не сећа; но ја који га знадем баш кô и грошић онај што веле „с бркови“, или стару крајцару, уверих се и опет о кумовом „хунцутшагу.“ То му прочитах и из очију, које ђаволасто скакутаху с

једног радозналца на другог... Укратко, првом речју још хоће ево да обмане миле слушаоце — наиме Бачване, — да им покаже како он то све „пинктлих“ говори и рачуна; како ништа не сме да изусти што није истинo; како код њега нема вaранције ни у длаку некмол' у целу годину; како код њега не сме нико ни у што да сумња.

— Јест, управо двадесет и једна, баш о Митровудну навршило се, — дода неким „меродавним“ гласом, као бајаги сад се уверио да је баш тако. — Пре тол'ко година, дакле, снашло ме чудо неко које не желим да ме још који пут снађе. Чудићете се; ал' тако је!

„О Митровудну, дакле, кренем вам се ја из Гргуреваца — тако пред вече — на таљига, и опшнем мало појаче своју мркушу, не би л' још за вида планину просекао. Јест, лако је мислити, но тешко извршити! Није то кец-мец, већ није се баш дало; неки хандрак се умешо у посб, па квит. Хеј, та да сам то знао, не би' се кренo ни за које новце! Ал' баш сам морао... Свему је моја баба крива. Ма, нигде је нема! Тек што се два дана ван куће набох, већ ми поручује да се не шалим, већ одмах да дођем. Шта она под тим „да се не шалим“ разумева, и данас не знам; доста кад вам кажем да сам хитио баш ли тога ради. Онда смо још били млађи... Хе, хе, млађи... Но крај свега тога, да сам знао што нисам, не бих се кренo ни за немешаг! Припнем се уз гору — то само ја и мркуша знамо како! — и тек што се низ брег спуштати ста-досмо, а неки ветар — ту нема овамо-онамо, већ баш сам ћаво послo га — усићио се па дува, дува... свира и опет дува... Мислиш, шуму ће да понесе, а с њоме богме и мене с теретним таљиш-кама. Било је ту нешто мало кукуруза, а богме доста соли у камену, коју сам грк-Панти носио. С ветром се покрену и снежина, па ни ока да отвориш! Натучем шубару на уши, тек што шкиљим испод ње; завијем се побоље у opakлију — лане су ми је баш воденичари — дабогда никад више сомунчића не месили! — у Баноштру украли, —

и пребацам још преко шубаре и покровац, који ме скриваше од снега, што се с грања као бесомучан у груменима дробно. Кад бих хтео да слажем, оно би' рекò да сам *двеста* пута запао у снежину и посрнò преко оштра камена; ал' ја нећу да слажем, па зато велим да је *сто* пута било! Сад куцни овде, сад туцни онде, па све тако. Па ти се уз то још и смрче! И у зò час, шта ли ћу сад? Ошинò би' мркушу и боље, ал' бојим се скрхаће се и полупаће и оно мало зуба што јој за спомен осташе; а друго, и њојзи је ђаво на крчачи . . . Ал' у невољи тој зврцну ми нешто у главу, што ме — кò рекò бих — мало окуражи. Сетим се на Тестеру, што се под планином скрила, и одма' наумим да се бар до ње довучем, 'да ћу бар крова наћи, и ма да је пушта . . .

— А каква ли је то пустолина, та Тестера? — упао би му у реч на то наш радознали Бачванин, који се међутим налегао на сто, као да га се нико други не тиче до запурени торбар, који исувише цвркуће нудећи друштво да с њиме пијуцка . . .

— Ево да чујеш — одзове му се овај, и већ зину да му „трогателно“ нацрта те накараде, ал' неко споља закуца, баш појаче, и повика потмуло: „Отварајте!“

Крчмарица поскочи муњевито, да јој уштиркане сукње зашущтаху, и нестаде је у одаји, а ми се загледасмо које у прозре, на које закуцаше и које сад ветар дрмуса, а које опет у врата, на која изгледасмо новодошле.

Чујемо говор у „конгу“, а наиме кречећи глас хитре Тинчике, која се као веверица разбацује:

— Та каз'ла сам већ, хиљаду пути ваљда, да не могу Цигана да трпим; и опет ме хандрак однесе . . . Тамо на лево, зар не видите врата? — и затим се окрену кључетина у брави.

Закључала је ваљда „конг“ за њима. Мало затим врата се отворише, а два кума — Цигана — унибоше величанствено.

— Дobar вечер!

— Бог помого, кумови! А откуд? — запита их торбар осмехнувши се ђаволасто.

— Ветар их доно! — уплете се крчмарица с врата још у диван, и како се вртну несташно, запе сукњом за ексер, на ком се „плекана“ натегача њихала, и одвали баш подобар комад од карнера.

— А ха, 'о'ш љуцки! — насмеја се торбар и гурну младожењу незграпно.

— Па бар да је због кога, свећ због црни гурб... — чусмо Тинчику да прогунђа кроз зубе, залупивши собња врата да се над њима све малтер тресао, а с њиме богме и „непомични“ риф шнајдерског царства.

— Лакше, лакше, газдарице, — усуди се један од пришелаца, старији по изгледу, и упути се с пајташем другоме столу.

— А шта ћете чак тамо? Ваљда још једну свећу да припалим, зар није доста две? Зар се не умете примаћи? 'Оћете л' вина? — загрми она једно на друго, као да им покаже како се до пете наједила.

— Вина, дакако, — одазваше се обоје, гурајући ногама снежан пртљак под сто.

Примакоше се к нама.

Погледим их боље, и учини ми се као да једног од њих поодавна знадем, и то оног издрпаног; старији пак беше баш угледно одевен, чисто би човек рекао да их је — кнез! Велика сребрна дугмад на прслуку, туче не фали, баш се фајн сијају; а златан прстен на кажи баш доста обриче. Није овамо-онамо, већ баш — кнез! И поша му нешто казује; и шешир канда је углађенији, мада му обод снегом побелио; и зулови канда се удесније превише, мада их ветар замрсио. Укратко, ово ће по свој прилици бити — кнез! Лицем кнез!

Штета што не имадох када да размишљам о његовој кнежевини, можда бих пронашао да његова окована палица више израђује него „строжајша“ наредба и закон других кнежева. Но покрај свега тога, онај издрпани већма ме занимаше. Што га више посматрах, све ме већма забавља-

ше га мисао, да га однекуд знадем, и то баш добро. Нешто ми неправо беше што га опазих, а не знадох сам зашто! Он се међутим загледао у боцу с вином које им крчмарица дотле донесе, и изгледаше ми као да га се ми сви баш ни у длаку не тичемо, или да баш не сме у нас да погледи. Ово последње учини ми се прече, и ја одмах помислим да се баш лицем од мене крије. Ово ме још већма узбуну. Неки хандрак јесте, ма не могу да се довијем. Све на далеко помишљајам, а овамо ми се опет чини као да ми је нешто баш пред очима. Све којешта ми пролеће кроз главу. Погледим га и опет, али заман; баш као да чекам да ми он сам разјасни. Тол'ко тек знадем да ми у сећању није као што треба записан. Но да се не затрчим у сумњи, ил' шта ли је? Тако помислим и окренем се опет к мојима, који међутим натенташе торбара да продужи своје.

И крчмарица, приденувшич карнер великом „пчијодом“, опет се примакла столу и баш у тај пар поче да усекњује разгореле свеће. Ко је крив што јој 'нако дрхће рука, а у њој му маказе шкљоцају, те не може љуцки да усекне? Сви јој се смеју, а она се угриза за усну. Од једа одгурну и мачку с клупице, да бар на њој срце искали.

— Елем — започе торбар — 'де сам стао? Да, да, ти ме запита, пријашко, нешто за Тестеру.

Бачванин климну главом.

— Елем, Тестера, то вам је кућерина под планином којом сам, кô што знате, о Митрову пре тол'ко и тол'ко година путовô, кућерина сада стара и опала. Тестером је зову зато што је негдашњи спа'ија — кô да га гледим, баш је стасит био! — туна дрва тестерио. Онда вам је ту врило од људи! Боже мој, баш је врило! Крањаца — на сваки прст по педесет! Сва се гора тресла од лупе. Е, богами, — ту би уздахнуо — ал' онда се и заслуживало. Ту вам је сиротиња куцала, ал' и накуцала себи крајцару, лепу крајцару; а сада, баш је све друкчије. Све, па и Тестера, јер је и она опала. Још онда кад сам се гором спуштао била је пушта,

јер баш некако оне године нестале спа'ије — кажу да су га отровали — и тако сво добро пропаде. 'Дегод шта оста, пусто. Ту на Тестери само становô је још неки... чекај!... звали су га канда Милер... јест, Милер! старкеља, тек што се мицô, становô је ту, дакле, ал' не увек. Ретко да га човек тамо затече, све се некуд луњао, све је нешто цуњао. Неки говорише да све неко благо тражи које је покојни спа'ија у планини закопô, под неким „Бурџијиним гробом,“ де је баба Бурџија козлиће пасла и о Бурџеву смрзла се; други, опет, да је сам нешто још у младости закопао, па сад у старим годинама заборавио где, те непрестано тражи... Доста кад вам кажем да је ту чича Милер живовô, како, то он зна; а сад хајде да наставим своје.

„У невољи својој, сетим се дакле на Тестеру и пожурим мал'ко мркушу, која се до трбува улопала. Хе, хе! помислим у себи, сад ил' никад! и одадрем је онако хајошки, да се смрзнути точкови сместа убрзаху.

„Мало помало, и ја се нађох на подножју планине. Душа ми се разведри, и мада ми се на очи мрак слегô.

„Хо, хо, хој! — зауставим је, да се малко подмори, а ја се упутим пеш'це — кô преко бундева — као не би л' још кога на путу што селу води опазио — ал' ни бар! Ни живе душе! Планина, баш кô да је заспала. Тек по 'декоја сува грана што се уз стабло срoза и прштећи у снег зарије. Планински поток залетио се с „ћелепуша“, па хуче кô манит. Кад га човек чује, учини му се у оној студени кô да му се по леђи вијуга.

„Хоп, хоп! — подвикнем велегласно склопивши руке на усти', — ал' нико да се одзове! Слегнем рамени' — а да шта би'? — и пођем опета мркуши, која се чисто скаменила ил', боље још, смрзнула. Скочим на таљиге и окренем на пут. Ни вртаљ сата, — е, шта вртаљ, ни дест минута — а ја већ опазих ватру. Ево Тестере, зарадујем се чисто. Ошинем још једаред; јест, ал' мркуша застаде.

„Ње, погана, ње! — продерем се на њу, ал' њојзи ни бригеша, ко укована . . .“

Ту нам се пажња удвоји, и ми га љубопитније још погледасмо. Крчмарица се примаче још ближе, и чисто се устравила, кад прозори баш у тај пар ветром зазвекташе. И Цигани се нешто приближише, те нетренимице гледаху приповедачу у очи.

„— Ње, мркушо, ње! — опет ја на њу, ал' заман.

„Столицу јој њену, помислим у себи, шта јој је?

„Нешто се и мени не допадне тај русвај, те скочим с таљига.

„Попружим руку, као да је у'ватим за узду, јест, ал' ја уместо узде дочепам — нечију руку!

„— ко је? — дрекнем напрасно и одскочим 'вако шантав — на фат од таљига.

„Тишина.

„— Та ко си, милион ти . . ., говори!

„Опет тишина.

„Прићем наново мркуши маши се у страху за узду, — ал' туђе руке нестало.

„Што јесте, јесте, ал' од стра' — угрејем се, мислиш: горим! Фурим ти покровац с рамена, па хтедо' већ и опаклију да слиндарим. Прекрстим се три пута, плунем на леви длан и промељам плувањак десним палцем, те поквасим њиме сва четир точка.

„— Хајде сад, мркушо! — ошинем је немилице, и она се крену, ал' ко да све од нечег зазира. Нешто зашупта за мном, осврнем се ко ластавица, — ал' никог! Још мало потерам, и опазим — Тестеру. Врата од кујне широм отворена, па се види како на банку букти ватра. Добро је, помислим у себи, ту је ваљда чича Милер, који ме неће одбити.

„Навијем у авлију и станем пред кујном.

„— Добар вече! — узвикнем гласно, ал' нико да се одзове. У соби је, помислим у себи и, као ни бригеше, упутим се управо у кујну. На први по-

глед опазим румен ђевап на ражњу. Добар знак, помислим у себи, и повучем за канап од кваке на собњи' врати'. Отворим. „Добар вече“, поздравим и опет, ал' нико да се одзове. У соби тиња жижак. По столу прострт искрпљен чаршав, на њему тањир прекршћен жутим дротом, а уз њега нож и виљушка, којој се зуби заболи у жице од чаршава; мало даље сланик од стакла, у њему црнкаста со, даље опет зеленкаст бокалчић, коме је држак одбијен. То је све! Да, и ножина нека још, она касапска, прућила се крај дувара; мора да је њиме ђевап скидан, кад се онако засијо у масти; у пећи чујем 'де се мигољи ватра, баш кô бадњак да издише.

„— О, газде! — викнем и боље, — о, газде, 'ди га је? — Нико се не одзива . . .

„Хм, — слегнем рамени — и куртала вас било! Нема никог, па нема. Куд се одшунô? Да и сад не тражи блага? Баш је гејак! А што се луња? Та ето ђевап скоро и о'ладнио. И 'ратос га!

„— О, газде, та 'ди га је? — Опет тишина . . . Коракнем необично, и у три корака нађем се већ пред кућом. Скаменим се. Мркуша затаљига, а пред њоме отворени цакови с грк-Пантини кукурози? па груска и меље без бриге.

„Охо! Ко се тога удостоји? Газде, 'ди га је? — Тишина . . . Чује се само мркуша 'де меље; покатак и репом швићне, па ништа више. Хм, ово је неки кијамет! Уклони га Св. Димитрије! — прекрстим се више пути и повучем халаву за узде. Поведем је штали. Тек ја до прага, а врата, која дотле широм отворена беху, залупише се, да се до вратак потресô. — Хеј, та шта ти је ког хандрака? Пуштај, море ,јер ако левчу . . .

„Још ја не доврши', а петô ти из штале кукурикну, ал' тако како још никад не чу'. Какав је оно глас, не знам. Па и сад да ме питате, ја не знам. Ваљда се сам, буди-бог-с-нама — ту се прекрсти — у петла створио!

„Е, тако! Није чист посô! Окренем опет гладну несретницу и привежем је за рукунце, 'нако,

немилосно. Погледим около себе, па све мање видим. Још мало, па ни прста. Упутим се опет у кујну, одатле у собу. Кад ја тамо, опет никог, ал' од Ђевапа — још само комадић — „белај“.

— Богме белај! — промигољи се старији Бачванин и отури од чуда зулове за уво.

— Е, шта сад да почнем? Да се кренем даље, то је толико, помислим у себи, као — или да се потуцаш по ноћи, или да скрхаш врат или то мало друге ноге; иди, да те Ђаво однесе; а остани овде, свеједно: и ту ће те однети... а чуо сам да се ту око Тестере врзу.

„Помислим одма' да нису и Милера однели и шта још не!

„— Та газде! — није овамо-онамо, већ баш дрекнем, и кô нехотице погледам за вуруну... Их!... Чисто се скамених. Их!...

„Ни сам не знам како ми беше у тај мах; кô да ме је нестало. Прва мисô коју тада замислих, беше ми та: како да се дочепам врата. Посрнем к њима, — јест, ал' неко их *онога стика* закључô, и мада браве ни од корова.

„Није ту овамо-онамо, помислим у себи, већ баш сами Ђаво умешô се у посô. Јест, умешô се, и ено га 'де чучи за вуруном! Стојим код врата као прикован. Једна ми нога дрхће, а друга се укруптила; не знам којој беше горе. Тек да се сложим на патос, — ох, какав патос: на 'ладну земљу, Ђаволску постељу. Стојим кô осућен, па га чекам да се ишунџа иза вуруне; да се ишунџа, да ме погледи оним Ђаволским оком, да се насмеши на мене оним нечистим смехом, да се искези, да ме прождере... Их!

„— А што се дереш кô бесомучан? — зачух га наједаред 'де ми прогунџа и поче да се помаља иза вуруне. И она друга нога укочила ми се. Гледим га, јест, гледим га, ал' не смем да трепћем... Сад кад ми није пред оком, а још мање за леђи' — ту се као кришом обазре — сад вам га могу описати. Преставите себи старца који је оседио кô овца; који се згурнио кô гуроња; који се искезио кô бе-

лов без зуба; који је издрпан ко ритар; који пред вама стоји ко ђаво: па ето вам тога ђавола иза вуруне! А прљав је, а дрољав је, а јадан је и, уз то, „мокар“, ко да се по каљузи ваљао.

„— А који бес тебе овамо доведе, торбару? — запита ме срдито, почем се до врата довукао.

„Шта, зар ме познаје? — помислим у себи — и још ми се већма смрче пред очима. Шта наопако!

„— Ето, идем из Гргуреваца, — усудим се да му одговорим. — Ето, идем — да ме ђаво однесе!

„— А какав ђаво? — упаде ми у реч овај још бесније.

„— Па зар ти . . . ни . . . си . . .

„— Хе, хе, хе! — насмеја се старкеља на то старачки и ухвати ме грчевито за десну. — Какав ђаво! *Облачар!* Кад је чича-облачар ту, онда нема ђавола; већ ако би узо да је и он — ђаво . . . Затим ме погледа, чисто презирући.

„Ово ме опет много не утеши, ал' се опет ко мало окуражим. Верово сам му одма да је облачарског руфета, — а и мокар је, баш ко да се овога часа из облака спустио; — само не могах да се начудим откуда *мене* да знаде. То познанство нимало ми се не допаде. Уз то ми паде на памет и црње нешто: да је ђаво облачар. Једном речи, волео бих да ме не познаје, а и ја њега да не упознадо'.

„Док ја овако премишља' и нагаћа', он се упутио ка постављеном столу, на коме — ко што знате — још једно једито парче ћевап преостаде, набоде га на виљушку и пође с њиме управо к мени.

„— Торбару, и за тебе сам се побринуо; код мене не сме нико да трпи глад, а најмање *мој* торбар. Ево ти, па немој да се устежеш, јер ћеш иначе и виљушку морати да прогуташ. А друго, морамо се и крећати скоро . . .

„Оно „*мој торбар*“, оно „*виљушку гутати*“, оно „*морамо се крећати скоро*“ — тако ме ошину по глави да сам се чисто занео. Откуд „*његов*“ — помислим у себи, — откуд виљушку да гутам, откуд и ја с њиме да полазим, куда и како?!

„— Хајде, море, што оклеваш!

„— Та нисам гладан нималко, — а овамо, појо бих седам суви' деверика, — нисам гладан, веруј ми, баш нималко.

„— Јес' чүо! 'Оћеш гүтати? — загрми страхо- вито, а из очију му муње посукташе.

„Дрхћүћи се дочепам виљушке и обзинем ү страху целу комадешку. Мал' што се не үгүши'. Засело ми. Да ме не одалами за потиљак песницом, зло! не бих више гүтао! Али — јаој! — тек што вам прогүта', а мене неко чүдо снађе. Онога стика сложим вам се на земљу кд ивер. Осетим само како ми бриди лево колено,“ — ту се үхвати за лево колено, и поче да га глади, — „а како ми виљушка огребе леваку. Канда сам још ү бүнилу чүо 'де се, наказа, насмеја, и ништа више.

„Дүго, баш дүго нисам знао за себе. Нити сам што осећао нити што чүо. Кад үједаред, а ја вам и осети' и чү'! Кд да ме киша попрска; не, кд да се пролила на мене, — сва ми се кожа махом најежила; а око үшију, бруји, Боже, бруји“ . . .

Ту вам наш приповедач поче да се церека и крсти и опет церека и крсти; а ја некако и нехотице погледим на црне күмове, и опазим да онај издрпани некако значајно намигну на оног үгледнијег. Погледим их и боље, а они канда се и ногама гүркају испод стола. Зашто? — запитам се ү себи, али не умедох и да одговорим. На оном издрпаном баш ми подүго око заостаде, али никако да ми се загонетка разреши. Тим већма ме поче да занима, и мада ми се то занимање не учини баш үгодно. Још бих га посматрао, ал' се күма-торбар мебүтим већ нацерекао и накрстио и пође да продүжи.

— У облаку! Да, ү облаку! — үзвикну приповедач гласовито. — У облаку баш, ту нема овамо-онамо!

— Та, море, шалиш ли се? — промрмља брат-Мића, егедүш, напрћивши дебеле үсне.

— Каква шала, Микане? Све на страну, сад је истина! Тако ми бабине преслице коју сам баш

ономад поправљао, тако ми „поправљене“ преслице, тако је! . . .

— Па онда?

— Е па онда — ко што реко' — нашо сам се одједаред у облаку. Стаде кожа да ми се кострешу, зуби да цвокоћу и шта ти ја све знам! Но што је најглавније, ту тек у облаку осетим да ме старкеља за руку држи. Ову десну баш, чудо што се и сад још не види масница, тако ме је ујарио. „Та куд ме вучеш, нечисти, куда ћеш?“ — продерем се на њега срдито, ал' он ме још немилосније заквачи, и повуче кроз маглу. Нит' знам куд ће нит' што ћу; а око ушију, све ми бруји. Учини ми се ко да ми неко лајбер раскопчава, пошу дрешу, обојке одвија. Чудо, суште чудо! . . . Наједаред тек, опазим се на другом свету. Облаци под нама, и ми на њима. Боже, ви ниједан, кол'ко вас овде има, не можете ни помислити шта сам ту све на први поглед опазио! Не, то човек није ни кадар да помисли, па ни снови! Та ја баш снивам свакога хандрака; снивам и оно што нигде не постоји и нигде се не догађа. Код мене је то ништа кад сним да крмача има рокове, па на њих набада труле бреске ил' тургуње; кад сним да се по мору котрља то роњ, а у њему црквењак, па звони; кад сним да из Дунава полеће прашина, која се у „луфту“ претвара у вивке, поточарке и црвендаће; кад сним како се на раскршћу, баш ту код овог бирта, краве скупиле, па се договарају и бирају себи сеоског бика; једна виче: Пантелићевог! друга опет: Поповићевог! а трећа опет неће другог већ берберовог; четврта ћути, па од једа праши ногама; а свет се ко скупио око њих, па чека који ће испасти! . . . Код мене је то ништа кад сним сијасет кокошака, црвенкасти', бели', црнпурасти', гаћасти' и куси', 'де су све до једне припасале кецеље, која белу, која жуту, која шућмурасту, и међу њима угојену коку, а с њоме лепршавог петла, који поносито припаљује цигару од четир милице и увлачи у себе дим, као да им покаже да је кадар да се ожени. А оне му то опетодобравају својим кокотањем, па

га воде на венчање. По некоја и плаче од радости, и брише сузе у своју белу, жуту ил' шүһмурасту кецељу. То сам, ви'те, баш лане, некако о Божићу снιο, и, ако се добро сећам, у мајстор-Гашиној авлији. Па то још није ништа! Једаред опет усни ми се — ко би то рекò! — ја у Беочину као, баш је слава била, па свет се кò скупио из свију крајева света. Ја баш стојим под шатром брат-Максе, лицидера из Ирига, канда сам баби медени' колача куповò, а неки Турчин, шта ли је? — кажем вам, било их је ту из свију крајева света! — прискочи к мени, маши се руком у џеп и извуче неку вунену мараму — кò да је гледам! — пружи је мени и рече: „Не купуј твојој баби колача; ево, ја сам њен стриц, па сам јој одавно већ купио“. Погледим га, прихватим мараму, одвијем је, и — шта мислите шта? — опишам у њој моју бабу, малену кò шака, гледи на мене, па се смеши, а у зуби јој медени колач, коњ баш! О, и анатема те! Ето ви'те шта се мени све може да снива! . . .

Сви се на то грохотом насмејасмо, а брат-Андра чисто да се угуши. Свирац Баја избечио очи, па не може да се начуди; а Тинчика опет загрцну, ла се од смеја, па се све пљеска рукама. Брат-Мића се чисто забринуо, па му и верује и не верује, а Цигани нешто мрмљају, па машу главүскерама.

— Ето ви'те, — настави торбар — ја баш снивам свашта, ал' опет опазих над облацима нешто чудноватије! Ал' и јест! Ту човек није кадар тако што да сни, оно је већ нешто „екстра“!

„Да, шалу на страну, ал' но је баш нешто што се не показује свакоме. За она чуда треба и очи имати: очи које не трепћу. Ја баш нисам трепћò; јер да сам трепћò, не би' се нагледò. Боже мој, ко би то мислио да је врх облака тако као што је! И ви ћете се упрепастити кад чујете како је. Облак на ком се наòх стајаше дакле као закован; кò на стубови, не мицаше се — ни бар! Уз то беше, кол'ко на први мах опазих, узвишенији од осталих, који около њега хитро танцаху. Тога нема ко би их избројò! Силество! чудо од чуда! Сад тек пролети

сваки, сад опет онаки. Час мален час грдан; тек видиш 'де грдни малене гутају, присвајају, — ил' како да вам најбоље кажем? Баш кô неке старкеље што вурају децу на крчају, па их прте у Ђавола! А да, ко би знао куда! Ни сам облачар ваљда не зна! Охо!“ — ту се угризе за усну — „охо, тај зна! Зна богме, па још како! Него, хунџут, некуд одгалопирн'о, оставио ме самцитог. Шта знам да чиним? Избечио се немило, па чекам и чекам шта ће да ме снађе. Ал' и снашло ме је!

„Како сам се загледô ,онако сам и угледô. 'Вако на лево од мене, ил' боље рећи испод мене, пролети нека пепељава облачина; па тек уједанпут — тако отприлике на дест корака од мене — застаде и поче да се шири. За тили часак пружила се и до мене, обухвативши пре тога облак на коме стајаш. Осетих да ме зима јаче стеже; кожа ми се поче да жежи, ил' боље да рекнем *крути*, јер је пре тога већ била најежена.

„Около ногу кô да ме неко стезаше; а врат ми забридио, не знам ни сам од чега. Доста тек кад вам кажем да ме нешто снађе што ми се не допаде. Ајак, не допаде! Шта би' друго, већ подигнем руку да протрљам очи, не би л' се чуду лакше довио; ал' утај пар како је подиго', плъесну ме неко по руци, ал' онако како ни наци учитељ децу не шопа. Све ми прсти чисто отромбољише. Овај палац“ — ту би га издигао спрам свеће, као да га боље видимо — „овај палац није ми ваљô више од месец дана; шта, више од два месеца!

„Шта је сад? — прогунђам успла'ирен на то, и окренем се кô тица. Имам шта и видети! Облачар, старкеља онај што ме поздрави иза вуруне, што ме засити ђевапом, што ме поведе са земље, што ме доведе на висине и што сада окери по шапци, стоји уз мене, раме уз раме. Јест, ал' 'де вам је онај „издрпани“ старкеља, онај „гадни“, „чађави“? 'Де вам је? Нема га! Сад да га видите: укратко речено, сүшти краљ, у своме краљевству!

„Да чујете какав је! Кô да га гледим.

„На глави му круна какве ниједан краљ не понесе. Чисто злато; ал' много светлије од нашег. Ја сам једаред видио баш доста злата у Цинцара Перре, кад је плаћао порцију, но се оно није ма ни у длаку онако сијало. На врх круне од злата змија, па држи у усти' муњу, опет од злата, но још светлијег, чисто видиш како сева. Наместо издртог лајбера, у ком се за вуруном ваљо и теглио, сада се умото у меку — као да кажем — ћурдију; ал' таке земља не види. Ту су над земљом шили. Све нек златне ројте; дугмета ситна, ко грашак; а под грлом, опет, ил' боље још, под брадом, големо пуце, ни у шаку не би стало! Па се сија, Боже, сија... сија... Чакшира нисам опазио, ваљда што је ћурдија до чланака допирала; ал' зато сагледах чизме каве наш мајстор Ђока ни за сто година сашио не би! Какав је оно калуп, нек' ђаво зна; тек стоје како више не роди! лепше него сека-Санди „штифљетине“. Али сад тек долази нешто!

„У руци, која му додуше и сада беше збрчкана, савила се нека подуга штака, мислиш од самог угљена, па чисто тиња... тиња... На горњем крају големо тане, шупље ваљда, кад у њему све нешто бруји. А дољњи, опет, окитио се све сами' ме'ови', којима, ко што сам после увидио, распирује облаке. Таки је, дакле, и тако стоји уз мене, баш — ко што рекох — раме уз раме. Чисто ми штречну сва десна страна,“ — ту се поглади по десној руци, — „јесте, чисто ми штречну како га опазих! Онога стика нешто ме боцне у раме. Још се и не окуражих, а он се продера: — Приуготови се!

„Беше ми доста... Сад се задрхћем; тек да се сложим... Па још кад му очи сагледах. Ух!“

— Чигундало ћитим! — прогунђа у тај мах Цица, онај угледнији, и поче кумовски да крпи свога пајташа, који некако бокал одгурну, те се скотрља с астала и прсну надвоје натроје.

— Ето вам, зар је за њега суд? Валов, валов! Сад нек плати, ако је кадар! — заведе Тинчика гласно и поднесе свећу под астал, као да би хтела да нам свима покаже како је оштећена.

— Сад нека плати ако је кадар! — поноси и опет и погледа га, што'но реч, кò баво матер.

— Шта, кадар, шта, кадар! — уплете се кнежина срдито и тресну повеликом кесицом о сто, из које кија мет цванцика и светлих жућака изле-теше, те стадоше да тандрчу и звекте.

— Охо! Ту није баш овамо-онамо! — зачуди се брат-Андра и погледа чисто „несито“ на не-надно благо. И бирташица махом заћута, па се окрену ка врати', као бајаги учинило јој се да не-ко зашкљоца.

— Не шкљоца нико, не! — стаде кнежина и опет — већ звече цванцики, дукати, гле, гле! — Ту поче руком да барлија по њима, а пајташ му чисто поносито погледа у округ.

— Је л' кадар, а? И тебе да прикупи! Но ка-дар је још нешто, што више чини него сви цван-цики: једна реч само, па вам је сневеселио све дру-штво! То је нешто више, дакако!

Ово последње већма зазвекта, те нас све ре-дом покрену. Помислим и опет да се мене, баш ли мене тиче, тим пре кад оног погледим који ми још једнако загонета у сећању; стога се није ни чуде-ти што га запитах, пре свију, баш ја: шта би то кò било што би нас махом сневеселило?

— То је његово; нека вам каже он, ако хоће. Не мора, нит' ће морати!

— Да ви'ш, кума-кумашине, можда ће му се и морати, — прихвати торбар озбиљно и поче да се куца редом.

— То је оно кад пушташ гурб... — промрм-ља Тинчика смелије и оде у келнерај.

— Хоћеш каз'ти, Ливане? — запита га сам пајташ, који се канда мало ублажио.

— Нећу! — одазове му се овај, намргодивши се до зла Бога.

— Па немој! — насмеја се Баја и слеже ра-мени.

— Та није то: „па немој“, већ нека каже кад зна! — упаде му у реч млади Бачванин, коме се на лицу радозналост опази.

— Нећу да кажем . . . Ил' хоћу, ал' кад по-
ђем . . . Тако се одазва позвани и, као да нешто зна-
менито у себи скрива, протрља шуваком мргодно
чело.

Нико му ни речи на то не рече, већ сви редом
заопуцасмо торбара да настави што је започео.
Пајташ му поче да купи цванцике, па му чисто ми-
ло што се посао отеже . . .

— Е, није то, да ви'те, ни лако баш сваки час
наставити, кад ми једнако вутирате! Но хајде . . .

„Ху! Ни да ме је погледô! — Приуготови се!
— позове ме још једаред и ја чисто осетим како
се облак пода мнош креће. Кô неки мрави да ми
замргољише по телу, тако ми у први мах беја.

„На то ме стиште за руку:

„— Торбару! Ти би пропао саде, нестало би те
међ живима, као што је већ многих нестало који
се у облаку нађоше. Ти би пропао да нисам мило-
стив спрам твога племена! — То му беху прве ре-
чи које смелије саслуша'. Исправим се полако, и
погледам му у очи. Беху милостиве! Бар тако из-
гледаху.

„— Торбару, — настави почето, — разуми ме!
Још твога чукундеде чукундеди захвалан сам, сто-
га и тебе не мрзим. Кад би ти знао да сам ти ја при-
јатељ, досетио би се зашто ти преклане кућа на
миру остаде, кад оно комшинске качаре бујица
поруши. Но кад ниси досада, а оно отсада бар знај.
Твога чукундеде чукундеди још, кô што рекох, за-
хвалан сам, — кога сам некад у колевци љуљао, —
захвалан сам, јер ми је као дете још прорекао да
ћу водити облаке. То се и збило. А да се увериш
да је то понајвећа срећа, приуготови се да се кре-
немо.

„— Како? — запитам га безбрижно.

„— Зажмури мало, док ти не рекнем да про-
гледаш.

„Зажмурим. Но он канда ми не поверова, кад
ми на очи шаку притиште.

„Боже, силна су чуда твоја! И 'вако жмурећ-
ки доста ми је! Ту се тек уверих да се и жмурећки

гледати може! Дуга, шарена дуга свила се нада мном. Ма лепа је, Боже, ма лепа је! Најлепше боје на њој су; све сија, све трепће. Чини се, ко да из ње капље. Најшареније капљице учестале, па чисто сипају са висине. Жуте, плаве и зелене све се преливају, а црвена дречи, Боже, дречи. Љубичасте светлуцају тавно, ко жижак кад издише, и реко би' да се некол'ко и на мене спустише. Осетио сам на левој руци баш овако међ прстима . . . Наједаред, — још је се и не нагледа', — нестале је! Чисто ми неправдо беше. Међутим осетим како летимо кроз облаке. Кад улетимо у густиш, а оно зашупти, ко јато чворака кад суне.

„Ал' не потраја задуго, — а и боље, јер ми баш забридише трепавице, како их је утисно, — ал' не потраја задуго, а он ми прогунђа: — Прогледај!

„Боже, силна су чуда твоја! . . . Што реко кмет-Гавра у Лединци': онда се се понајвише види кад очи не бечиш и кад се лепом не надаш. И јесте тако. Тек што прогледа', а предамном се просула варош. Боже варош какве нигде нема!

„— Ма шта је то, свемогући? — запитам га на брзу руку и плеснем се од чуда рукама по колену.

„— Петров град! Нагледај га се, ево зато те и поведох; а за тили час видићеш и море, ледно море.

„Још се вароши не начуди', а већ ме море забуни.

„Варош, Боже благи, варош! Милион свећа горукају, па се види баш ко у цркви на јутрењу. Пито би' га чисто откуд то бива да тако на далеко видим; ал' ко велим: с киме си пошбо, и не питај! Кроз варош потекла река, па чисто струже о куће. Ма никад им не досади, тако су големе! Знате, по шест, шта шест, и седам редова на свакој; е, тако баш ко швапска црква, и више још! А цркве? Оне цркве, хој, хој! . . . Кад би се три наше у једну створиле, опет је ништа! А, то никад не заборави'! . . . Па што да вам и рећам, кад ви то не можете пре'ставити! Грдосија од вароши! Шта је од Каменице до Руме? Дужа је! Шта је од Бегеча до

Карловаца? Шира је! Но тек да се прекрстим од чуда, а старкеља ме дочепа и опета очи приклопи.

„Ја ћутим . . .

„Летимо, Боже, летимо . . .

„Што даље, све ми већма ноге мрзну . . .

„Наједаред, отклопи ми очи, и ја угледа' — море! Боже, силна су чуда твоја! Ко би рек'о да ћу икада видити море! Сад га ево видим . . .

„Хеј, мој брат-Мићо,“ — окрене се ка егедушу — „друкче би ти гудио да ти она ветрина за- свирне, једанпут, само једанпут. Оне санте, они снегови, они градови, куле од леда, то ме тако за- чуди да ми се сместа учини да код нас и нема зи- ме, нит' у њој леда и снега! Покор!

„Но овде ми се не даде да се нагледим. Знате зашто?“

Старији Бачванин зинуо да „зато“ прогута . . .

-- Смрз'о сам се . . . То сам тек осетио да ме старкеља дочепа, у своју ћурдију замота и понесе онамо откуда и побосмо.

„Опет се нађемо, дакле, на староме месту; та- ко ми он бар рече, — иначе дабогме да не би' знао!

„Но тек што ми то изусти и потапша рукама, неста га! И од то доба никад више!

„Сад се тек нађем у чуду. Уз то подсвирну не- ки олуј, да не може горе већ бити. Мене додуше није понео, ал' моју шубару јесте. Лулу, коју сам овде за вратом сместио, уграби ми такође, и баш опазих како се кроз облак витлају.

„Но још се и не почеша' по глави, као да шубару потражимо, а облаци се пода мношвом отвори- ше . . . Нешто зазуја . . . Несвест ме савлада, и ту изгубим рачун . . .

„Из штале закукурика она петлина, и ја се про- мигољим на поду. Замлатавши овамо-онамо рука- ма, убодем сена виљушку, која се синоћке оћева- пила. Јаукнем; па онда ми прво беше да протрем очи . . . Милерова соба! Све онако к'о што и било, само у пећи ништа не пуцка.

„Дакле, сневô сам! О, да чудна сна . . . Какав сан, — тргнем се кô манит, — какав сан: а 'де је шубара, а 'де ја лула! Није чист посô . . . Обзирем се, тражим и тражим, ал' всује! Жижак још тиња; ал' се кô види да свиће . . . И ветар не мирује, чује се брујање . . .

„Полетим у кујну, из кујне пред кућу, — а мркуша жваће . . . Опет пред њом грк-Пантини кукурузи, само што их је мање . . . Тек да је одадрем ногом, а петô неки — ваљда онај из штале — шушну крај мене и кукурикну још јаче него досада. Нестаде га. Муња, иста муња; ни она није бржа.

„Погледим унаоколо, и опазим све оно, ил' боље: само оно што и синоћ сагледа'.

„Није вајде, — помислим у себи — ваља се крећати. Треба се зарана уклонити белају с пута, ди' је — да је Милер — нека га враг носи, ако га већ није однô!

„Да шта је! И треба кад је хуља! А куд се луња? Лупеж! . . . Извичем се мало, и почнем да прежем мркушцу, почем сам марамом уврио главу, да ми се баш сасвим не скока. Пљунем још једаред на нечисте довратке, и ошинем халапљиву да је дуго памтила . . .

„Тек ја у село, а моја баба на вратнице, па носи — шта мислите шта?“ — Ту се баволасто насмеши и климну главом тајанствено.

— Па шта? — запита га радознала бирташина.

— Па ништа друго, придода овај, већ моју рођену шубару и моју рођенацку лулу!! . . .

— Е, није него још нешто! — насмеја се брат-Мића, убрисавши рукавом гудило, које му се на снежне опанке срозало. — Е, није него још нешто!

— Па зар не верујете? Ето је живе, питајте је!

Озбиљним погледом оснажи говор, и поче полако да звиждуће, као да је приповест свршио.

— Па добро, па онда? Па де, реци, откуд се то све баш у бабе нађе? — запита га даље егедуш.

— Питајте, ето је живе!

— Ма реди ти, кумашине, ми и тако верујемо!
— придода млађи Бачванин радознало.

— Па ево како: слетило обоје с облака и пало баш на моју кућу на оцак! Шубара запала у њему, а лула се срозала у лонац, — баш је жути пасуљ у њему био, — и баба је ту — на срећу? — пре опази нег' што је заграби кашиком. Ето вам; сад мислите што хоћете! Тек баба је жива; ено, па је питајте!

Дуго га сви гледасмо; сви скупа премишљасмо о реченом и изгледасмо сви као забринути, а он се опет смешећки загледао у Цигане, па оком чисто пита Ливана: „Хоћеш ли казати?“

— Хоће, дабогме, пустимо га само, да му дође ђеф! — одговорим ја уместо њега.

— Не, хоће, већ мора! — природа кума-торбар гласито, ал' не у једу, и лупи опанком о клупу. — Мора, иначе ће бити леман, кô св. Петар на рајски врати . . .

— Охо! А зар и св. Петар бијен? — убрза Баја.

— Па још како! Ево, слушај, Ливане, па се не шали! Но пре да се кучнемо и да коју отпевамо, па онда.

Од стика се покренуше чаше, а одма' затим забрујаше и гајде . . . Кад бих сада узео друштво на мертик, изишло би да се дејство руменике више не шали. Двојица ми баш сасвим друкче изгледају него испрва; а и брат-Мића, који никако своју егеду да удеси како ваља, те је се и сам као ратосиља, и он, ето, оборио главу и напрћио усне необично, баш као да се једи. А као зашто? Шта му је наспело? Но, можда се и не једи . . . Док ја тако о њему размишљах, а он, баш као да му неко пришапну шта се о њему мисли, поскочи муње-вито и започе да пева, као упркос да нам покаже,

не само да се не једи, већ и да је весео, весео . . .

— Јес' чуо, Бајане! То за појас; ал' ово поведи:

Чудом јучер данак освануо:
Калуђери заметнули кавгу!
Један хоће мантију од свиле,

Други појас, трећи камилавку!
Чудом јучер данак освануо,
Ал' пречудом данас омркнуо:
Калуђери утишали кавгу!
Први неће мантију од свиле,
Други неће свилена појаса,
Трећи неће шупљу камилавку,
Јер на чесми опазнише — Савку!
Ију, ју, ју, ју! . . .

Тако још поведе уз гајде и лупи шеширом о сто, да чаше заиграше.

— Охо! — замери му у шали старији Бачванин, коме се, међутим, песма допала, и то јако! Још се смеје и клима главом.

— Шта, охо? То нек' свира, ако је кадар . . . Само да моја егеда . . . — Ту му хвала утону у вино; а он се, ено, лако, полако, опет спустио на кљулицу. Но пре тога је пуцнуо суседу под нос, који се још, ено, чешка. Мора да га је мало и окрзн'о; ал' ни он сам не зна да л' кажом ил' дебелим патцем. Свеједно.

Тек што егедуш седе, а куматорбар се подиже и поче сад он да командује:

— Баја, ој, Баја!

Глас му се губи у ларми, а он се све више упиње. Намргодио се.

— Та, Баја! Ман' се ти Миће, већ ти свирај оно што ти ја кажем, па то више не роди!

— Е, баш! — упаде му у реч Тинчика и, као уз подсмех, накриви мало доњу усницу.

— Шта, баш? Шта, баш? — разбаци се овај, и поче значајно да јој прети прстом. — Шта, баш, Тинчико? А, чекај се, сад ћу баш тебе! Знаш, тебе!

— Аха! — узвикну гараво Бачванче гласовито, а на лицу му се опазило да му се баш допао тај каприц.

— Тебе, да, Тинчико! Кобајаги не знаш да и тебе певају! О, па још како! Хој, хој! Та у мом шору све ври! . . .

— Па како? Де, да чујемо! — упаде му у реч ова, и учини се као да је се то баш ништа не тиче.

Но међутим, ко зна зашто баш у тај пар, нешто необично затрепта очима.

— Па ево да чујеш! — узвикну овај Ђаволас-то и поче да пева, а Баја већ одавна цифра:

Бирташица млада,
Читава парада!
Стојала на врати'
Око дванајст сати,
А наш доктор млади
Пито је шта ради,
Па како је зао,
Петицу јој дао...
Ајао...

— А! 'о'ш љуцки? — ускличе уз то на крају и поче опет да јој прети.

— Е, па то баш није истина... То је лаж, то баш не... Оно друго пропаде у смеју; а ја, опет, да бих је као извукао мало из невоље, прикажем полако Бајану да посвира мало онај нови свато-вац што га одскора тек у нашем селу певају.

Хтео сам овако да гласи:

Сви ће ми свати
По ружу дати,
А врео пољуб
Жалосна мати.
Дражи ми пољуб
И моја мати
Нег' цветне руже
И добри свати.
Сви ће ми свати
По дукат дати,
А горку сузу
Жалосна мати.
Дража ми суза
И моја мати,
Нег' скупи новци
И китни свати....

На то му задрхта у грлу оно народно:

Лако полако,
Сунашце јарко!
Јоште се Ната
С мајком опрашта...

А томе придода оно још тужније:

Аој, Нато, јаворико!
Ти јабуко медена!
Изда'нућу, душо Нато,
Што си тако ледена . . .

Ох, како ми у тренутку једном несташе све друштво испред очију! Ох, како ме занесе срчана песма веселог свирца! У души ми ускрсну најчеднији осећај . . . Осећај се прелио у живи усхит, и ја се у маху осетих у струји блаженства . . . Песмо! Тешилице премила! Како су тајне дубине твојега царства! Како је силан осећај у твојој маху! Тихо се преливаш . . . Као мио поток по глаткој дољи, као красни стидак по лицу девојке, као благи румен на чистом небу . . . Ох, јесте, јесте . . .

Још свира . . . Како л' се красно преливају звуци у осетљиве зборе! Како л' му пишти малени цикавац! Ох, како тужно! Још мало боље, па као да чујем плаче материне, као да јој разумевах неутајане уздахе:

Ој, косо моја, ој него моја!
Кад сам те плела, нисам те клепа . . .
Друга ће плести, друга ће клети.

Дуго сам још осећао . . .

— Баја, де седи, богати, до мене, — позовем га гласно и он пође, ал' торбар укебао га за леви рукав, па не да.

— Стој ту само; још оно мораш, знаш оно што је Маца Чупићева код чесме певала?

— А-ха! — присети се овај и поче:

Дуго си ме диком својом звао,
А сада си другој срце дао!
Ал' те неће друга миловати:
Прије ћу је младу отровати,
Отровати, п' онда робовати . . .

Још Баја то свира, а брат-Андра, који ваздан гледаше у црне гредице, — ваљда што му пред очи „бокалске звезде“ излазише, — плесну онако ши-

јачки дланом по столу и повика: — Та шта ту једнако шепртљити, ја хоћу јест, баш хоћу да чуј . . . — ту се загрцну, — да чујем како је Св. Петар бијен био; а мој слатки и рођени кумашин, он ће то мени каз'ти, па ма ти, Мића, пук'о од јада . . .

Егедуш се трже из сна, па га тако жалосно погледа, да сам помислио, сад ће му да прошапће: „Из сна слатког што ме будиш?“ Он, међутим, започе овако:

— Андро, немој да се дираш; ти знаш добро да сам ти летос истер'о волове из Аћимовог Крушевља; ти знаш добро да би иначе морао „штрофа“ платити најмање талир. Зато немој да ме дираш; а и то ваљда ниси заборавио да сам ти дао лозе кад си у Поторању садио; ниједна осекуша не беше, сама ружица, смедеревка и мирковача. Зато немој да се дираш, Андро, јер . . . ја ћу тебе бокалом посред звезде! . . .

— Охо! — зграбише га двојица за десну, којом већ дочепало беше пуну бокалину.

Једва га умирише . . . Но сад се бар уверисмо да од гудења нема ништа. И сад, ено, већ жмири...

Бирташица га сажалева, па му диже шешир испод клупице и меће му на главу. Он се чини и невешт.

— Па де баш, кума-торбару, — започе старији Бачванин — кад и Андра хоће. А зар је баш збиља и св. Петар био . . . Ту застаде, јер му чисто необично беше да и ону другу реч изрекне.

— А зашто да не? Зар св. Петар не може бити бијен?

— Тек зацело није тако здраво као што ће један младожења из Бачке да буде! — придода онај издрпани Циганин, погледавши као испод трепавица на младог Бачванина. Сви се осврнусмо од стика, и гледасмо нетренимице у очи загонетала.

— Шта рече ти, море? — запита га живо младожења, а и ми остали прихватисмо му одмах реч.

— Шта рече, да рече! Једаред попа чита евангелије! — прогунђа овај и погледа на свога пај-

таша, баш као да му оком хтеде приказати да га се не тичу наша питања.

Торбар се на то покрену са „трона“ и пође ћутећи управо к Циганима. Сви заћутасмо и чекасмо шта ли ће да почне. Кад дође до Миће, који не престано још жмири, лупи га руком за потиљак и повика:

— Мића, егеду ти твоју, на ноге таки, онај Цигањоре мора кроз пенцер, па ма не дочекô више свог имендана.

Тек што дремало наше прогледа и ово разуме, а он, баш као да је то и чекао, да се мало прокомеша, поскочи на ноге, које међутим покрај све куражи клецнуше, и подиже голему песницу у вис. Избечио се, па гледи на кумове. Ови опет забленуше се у торбара, и као да чекају чим ће их да поздрави.

— Јес' чуо, ти дрпави Ђаволе, — започе овај — немој да се лудиш, већ кажи шта знаш! Ја ти лепо кажем да ћеш иначе запамтити кад си био код „Полу-звезде“ на имендан шантавог торбара.

— А зашто? — продера се овај и устаде као опарен.

— Та зато, море, што . . . полети му Мића у коштац, и таман да га одгурне песницом, ал' онај други прискочи од стика и задржи га.

— Шта зар и ти? — узвикну овај.

— Зар и ти? — прихвати на то и Андра и полети и он на бојиште.

Бачвани се подигли такође! ал' оном млађем више се брига читала са лица него јед и беснило. Но зато је Баја позеленио као гуштер и одвија дебелу прдаљку, да покаже да је она и за бој удесна. Ја почнем да их умирујем, ал' заман. Вика се дигла до неба, а и батине тек што не падају.

Тинчика се уплашила и као нехотице примаче се келнерају. Погледим је боље, а она пребледела и полако диже руку да скине кључ са ексера. Мора да је онај од „конга“, кад је тако голем. Но тек да га стисне као што треба, а он јој испаде из руке. Зазвекта негде под клупом. Још већма се на то

устравила, и саже се брзо да га погражи. Јест, на-
ћи ће га; баш у тај пар неко дуну на свеће.

— Их!

— Бог да прости!

— Овако ти њему!

— Не удри!

— Та шта не удри!

— Ух! Та не удри!

— 'Оћеш каз'ти, а?

— Та 'оћу, пуштај!

Толико сам, чини ми се, у један мах чуо; ал' брат-Мића канда ништа не чује, па ни то да Циганин обриче да ће казати што зна, већ се још једнако разбацује, и мора да је који у мраку ошинуо преко носа, кад уједанпут поче „кроз нос“ да грди.

У тај мах син у келнерају светлост и Тинчика потпали свећу. Једва је запалила; рука јој дрхће... Сад ми се тек дало да видим шта је кадра помрчина да уради, и то у маху.

У истом буцаку, надесно, збили се јунаци и хучу као бесомучни. Кума-торбар хоће да закопча рукав на левој руци, ал' не може, јер су му дугме откинули, а најпосле, не знам, можда му се и рупица опучила. Тек он хоће, ал' не мож' да закопча.

Брат-Андра изгубио шешир и тражи га под столом. Уз то једнако псује „чинију циганску“ и покаткад замлата рукама око себе. Брзо га нашао; но таман да се помоли испод стола, а он се забатрга унапред. Потрбушке лежи ено под столом и покушава да се на другу страну провуче... Цигани се сместише међутим на своја места, и онај издрпани закопчава прслук, кога су му, као што се добро види, незграпно откопчавали; а онај други, опет, пипа се руком по цепу, да се увери, е да л' му је кесица с новци' на месту. Обоје ћуте; ал' овај један, „кнез“ по изгледу, одвећ се намргодио, и као да смера како да се наплати за поврећену „кнежеву“ част. Свирац Баја први се као извукао из гунгуле и ено га већ код келнераја, где бирташици нешто разлаже, а уједно калами комаће од

разглављене прдаљке. Брат-Мића, пак, скукуњо се код прозора и брише рукавом крвав нос.

— Охо! А шта је теби, Микане? — примакнем се к њему, а и Баја с бирташницом приђе, те га изведоше напоље. У „конгу“ се тек кумбара распрштала, јер баш добро чујем где грди; „та знаће он коме је он нос расцопо, та знаће он, само снега дај, Тинчико!“

— Та ево воде! — чује се где му ова одговара.

— Не греба мени воде, ја хоћу снега! . . .

На то заћуташе.

И Бачвани сели на клупу. Кума-торбар пун баш чаше, па их као хотимице пресица.

— Да нас Бог поживи све по реду! — наздравн нам свима, и ми се куцнемо.

— Ал' сад ће нам Циганин да каже! Је ли? — усуди се пре свију брат-Андра и погледи га као с презрењем.

— Ваљда сам луд! — одазва се овај и наже чашу да је слије у широко грло. Кад је испразни, а он је тресну о ногу од стола.

Пајташ му чисто одобрава смешењем . . .

— Шта, ти опет бесан? — продере се и старији Бачванин саде; а оном млађем посукташе муње из гаравог ока.

— Јес' чуо, — започе овај последњи — сад нека је доста; ал' ја ти кажем да ћеш овога стика зевнути, ако нам не кажеш ко је тај што ће ме млатити ни кривога ни дужнога. — Нато се усправи и погледи га још црње.

— Па добро, — попусти Цига цену, — па добро, ево баш . . .

— Чекај, док и Мића дође, — примети торбар и оде напоље.

Тек што за собом врата залупи, а сат на зиду зазврка и поче да избија један после поноћи.

Дотле нисам ни мислио да га има у соби, јер га не опазих и не чух. Како га не чух, том се још и сада мало чудим, јер је без сумње и пре тога избијао, осим ако је од оних „нечистих“ сатова што само после поноћи ударају, кад већ настају

вештице и Баволски род. Чудим се, дакле, и сада још, како да га и пре тога никад не чух, ал' се не чудим како да га не опазих; јер — ово треба да ми верујете, — нико, па ни сама газдарица не види га! Само га чује, кад га чује... Тек онда кад сам се припео на столицу и погледао — шта мислите куда? — и погледао за вуруну, опазео сам га где безбрижно шетаљку помиче. Баш сам га подуже посматрао, а имао сам и шта! Е, 'вако. Видели сте, зацело, толико пути мален сат, како не за вуруном! Ал' ово није од ових „обичних“ сатова, стога зацело нисте видели „оваког“. Јер, ви кад сте већ виђали сате на дувару, оно сте бар могли и то видити „колико је“, па иако им је баш покатак једна ил' друга сказаљка до пола сломијена. Ал' овде, гледали ви ма до сутра, нећете знати „кол'ко је“. Ту ни сказаљке, ни бројева. Само што видите и чујете шетаљку, па ништа више. Но зато видите нешто што никад видели нисте. И стога је „необичан“. Знате л' оне „гвихтове“ што висе о ланчићу или канапу? Знате! А знате л' да л' је и код овога било тих „гвихтова?“ Не знамо! И не знате! Зато ћу да вам кажем, па да знате. Но пре свега, допустите ми да приметим да бирташица наша не изгледа да је тако досетљива као што је; знате шта је радила? Уместо оба „гвихта“, која је можда Чивуту продала, обесила је два сатљика сваки за себе, а пре тога напунила их је песком. Та два сатљика шећу се час горе час доле. Сад су баш до доле, ваљда је већ време да их навије. Осим тога виде се по дувару све неки степени забележени угљеном поред којих се сатљици спуштају. Да по њима бирташица знаде „колико је“, то сам се још на столици уверио, јер баш у тај мах уђе с Мићом и торбаром. Први се умно снегом, па више није крвав; но зато је срдит до зла бога. Торбар га ућуткује и блажи, а уједно гласно уверава: да Циганин баш упркос мора казати, и да је обрекао, — па само на њега (Мићу) чека...

— Де, кажи сад! Немој да се опет...

— Па, ево! при'вати Циганин и поче. Ви сте из Бачке, је л'? — Ту погледа на оба Бачвана.

— Јест! — одзове му се старији, и поче да га мери; — из једне једите речице којом му на питање одговори, опазило се колико је изненађен. — Јест, из Бачке, па шта?

— Из Н.?

— Да, из Н.!

— А јуче пређосте планину? Долазите из М.? Је л', испросисте тамо девојку? Смиљу великог татора Мате? А? . . .

— Јесте; па шта? — убрзо гараво момче и погледа чисто забринуто у гурбета.

— Па ништа; то сам хтео само да чујем. — На то потеже флашетину и поче да глокће. Затим се опет заблену у свога побру, баш као да ништа није почињао.

— Па, море, шта је онда? Што си умукло? — запитах га и ја радознано; а и сви друштво тек што то не учини.

— Па ништа! — одзове се овај обешечачки.

Брат-Мића се на то промигољио већ, и нешто кроз зубе мрмља.

— Та говори, море, што се лудиш ту? Гле ти јако! — Прихвати торбар зловољно.

— Па то хоћу само да им кажем: *да неће извести девојке!* Ето вам!

Целом се друштву ово не допаде, а најмање Бачванима.

Гараво момче, дакле збиља младожења, подскочило с клупе, па чисто упрепашћено погледаше уокруг. Око му застаде на казивачу. Овај се наслонио на лакат, па се немарно угриза за дебеле усне.

— Јес' чуо, Ливане, шта ти то бенеташ?

— Ништа, да ви'ш! — одазва му се овај слегнувши рамени.

— Чико, — окрену се момче ка старијем Бачванину, који му је стриц дакле, — чико, а шта ти на то велиш?

— Та шта би', синко, да велим, кад ето никако, да нам каже ко што греба!

— А откуд нас збиља познајеш, Ливане? — започе опет младожења, само што му је сада глас као мало задрхтао . . .

— Па и ја идем из М.; видео сам вас тамо и чуо ко сте и откуд сте . . .

— Е, где? Па што то одма' не рече?

— Па зар не знаш како је беснела та ваша бирташица, — ту погледа мрко на Тинчику, — кад смо улазили. Није нам дала ни рећи откуда долазимо, а камоли што друго, већ се таки продера: „донô их ветар!“ Јест, ветар! — Ту застаде.

— Та, де, реци сада, ал' да те разумемо! — запиташе га, као из једног грла, она два остала Сремца, којима имена не знам, и који све досад некако избегаваху говор: тек по коју реч казивају овде-онда.

— Па ето, — започе Ливан, — у Гаврином бирцузу на раскршћу, знате на лево од натарошеве куће, чуо сам 'де више момака говоре: „А, неће Младен, онај чупави Бачванин, Смиље одвести, па ма „на дну“ робовали. Ви'ш ти њега! Бачванин, па најлепшу девојку, Сремицу, да одведе! Јок! Шта велиш, Светозаре?“ Ето, тако баш један, не познајем га ко је и шта је, тек павор, повика и удари опет неког другог по рамену, који ће ваљда бити баш тај Светозар. Овај ти на то стиште песницу и лупи њоме бесно по столу. На то одоше сви. Сад, друго зна ћаво! . . .

Ту опет застаде; као бајаги, свршно је, па не скрива ништа више у дебелој и злосрећној челенди; но ко га, као ја, опази да баш у тај мах гурну коленом свога пајташа, тај сасма друкче о свему томе мисли. Изгледаше ми сушти Ђаво, који лаже и вара, а овамо другом коме урезује грехове у рабош. Од тога тренута још ми црњи изгледаше, те ми чисто тешко беше да га упитам: а да л' и мене откуд познаје?

— Па је и' ти то све што знаш? — запита га старији Бачванин, који му се као и нехотице примакао.

— Све!

— А јеси л' истину казô, Ливане? Јер, знаш, с отим немој да се шалиш! — прихвати озбиљно младожења.

— Истину, тако ми св. Петке!

На то сви заћутасмо. Мора да свима чудне мисли пролетаху кроз главу. Једини кума-торбар што се некако одликује и у ћутању. И он ћути, ал' се уз то лако, полако, и смеши... Наједаред се тек подиже и прозбори:

— Та ман'мо се ми тога, то су будалаштине, ко би све баш веровô! А и ако је чуо, чудна ми чуда: шта и шта угрејани момци не казују! Од тога нас не заболе глава! Не заболе, не! А, шта велиш, Младене?

— Та шта да велим! Велим и ја да то баш није тако као што се чини! — одговори му овај слегнувши рамени'. Крај свега тога, ко зна како му је у срцу. Сабира л' и небрига обрве? У њега су сабране.

— И ја велим да је то само говор. Дакако! — придода му на то и стриц, и примаче се опет к нама.

— Говор! Претња!... Не збива се баш све што се говори! — проговори на то и Андра.

— Па нек пробају само! Хој, хој! — поче брат-Мића да прети, из чега се јасно увиђа да му је још „туча“ у глави и мада се задоста истрезнио умивајући се снегом.

— Идите, богавам, — уплете се и Тинчика, — кад би човек све опет веровô, онда не би ни било лажија на свету!... Нато поче да врти главом, као да је нешто „сасвим ново“ приметила.

Тако отприлике поче да суди већина, ил' боље рећи сви осим оног ћутљивог Сремца, који потајно климаше дугуљастом главом. И ја сам, да ви'те, нешто „немило“ помишљао на чувено; а слутња нека поче баш незграно да ме буну... Из овога

ће нешто да се излеже, помислим у себи. Дабогдâ да на добро изађе! . . . Међутим торбар поче да пуни чаше, и ено га где подиже своју да неком наздрави.

— Младене! Нека тебе свемилостиви Бог поживи и његова свемогућа десница нека те оснажи, па нека говори ко шта хоће! Ја сам то велим, голубане мој, да те Бог поживи са твојом Смиљом и с твојом милом мајком, којој потпора дабогдâ био свакад и у свако доба, и с твојим добрим чиком који те као рођенацког сина воли . . . — Ту помени ти поче из тија да клима плавом, а канда му и суза засја у очима. — И с твојим целим родом и родбином и с нама који желимо скупа да ти одиграмо скоро у сватови'. Спас' Бог, соколе! — узвикну гласито и поче редом да се куца, а ми сви опет потражисмо чашу младожењину.

— Туш, Баја, столицу ти! — разбаци се Мића поново.

— А што ти не свираш? Срам те било, красан егедуш! — одазва му се овај у шали.

Мића, кратко насађен као увек, тек што му нешто опако не рече. Баш му за вилицом остаде реч. Гајде забрујаше . . . И песма и говор пође опет мало-помало по старом калупу. Ливановог казивања као да није ни било; тако бар у друштву „изгледаше“ као да није изиграо своју улогу. Неки угурсуски карактер рекао бих да га руководи. И пајташ његов стога ми дође под сумњу. И она кеса с новци' сада ми нешто казује . . . Једном речи, сад ми се тек не свиде „кумови“. Намислим да при поласку тек упитам Ливана како с нама двома стоји: откуда ли се, по несрећи, и ми познајемо? Међутим их манем, нека се гуркају и гунђају, а ја се окренем Младену и пришанем му на уво:

— Не брини се, рођаче!

— Бож' сачувај! — одзове ми се овај смећећи.

— Него да ми чујемо како је св. Петар бијен био. То ти дед', кума-торбару, па ћемо онда полагацко „сваки во своја“. Треба то, богме, нешто и

одспавати. Дакако! — опомену га онај ћутљиви Сремац са дугуљастом главом.

— Де, де, кумашине! Ха, то сам ја одавно већ чекџ! — прихвати Андра.

— Па ево. Штета само што је Ливан пре и сам извукџ лутрију, него што је чуо како се и на рајски врати — лутрија. Ал' ништа то; нека бар памти . . .

— Де, де, да чујемо!

— Во времја оно, дакле, — започе торбар, — кад је још Христос Спаситељ наш ишо по земљи са својим апостолима, во времја оно још, збило се ово што ћете сад, после тол'ко и тол'ко година, да чујете. Био вам је онда неки нечист град, кога су зато и звали „*ћаволски дом*“. У томе граду нико није смео да ноћи, јер ноћу је, кџ што знате, ћаволска влада. Дању, е, дању света и сувише, војске на хиљаде! Можете мислити сад колика је то градускера морала бити! Шта је Варадин? Трице! У томе граду, дакле, нико није смео да ноћи. Ко би случајно заостџ, тога сутрадан не би живот затекли. Кажем вам, ноћу беше у њему ћаволска влада. Чим се почне да смркава, а оно се на врх градске куле свагда попне по један трумбеташ и опомене на излазак. Ту се сви листом онда подижу да преноће у оближњој вароши. Ствари им преко ноћ ћаволи никад не дирају, само дүшү, дүшү . . . Хе, кад се које дочепају! Тешко ли се њојзи!

„Једанпут, тако, кад се почело да смркава, и кад већ трумбеташ своје одсвира, и кад се већ кренуше на пут, поче насред пијаце да виче неки стар „опшитош“ овако, баш српски: „Идите, људи, ко хоће, ја нећу! Ја се никад нисам бојџ ћавола, па нећу ни сад“! И одговарали га, и молили га, и саветовали га као странца, који тога дана тек дође, па још о томе покору ништа не зна, и претили му, — ајак! *он остаје!!*“

„Ево ти на то и ћенерала, те управо њему. Ту ти и он око њега овамо-онамо, — ајак! *он остаје!!*“ Почеше већ и да га вуку; попа се помамио, па не да „забасала“ овца да „пропадне“; моли га, —

ајак! он остаје! . . . „Е, па кад баш хоћеш, оно нек' те баво носи! — каза му на то и Ђенерал, и попа, и сва војска, и сав народ силесан. „Е, да, не бојте се ви за мене“, овај опет њима, већ мени дајте само дванаест воштани' свећа и да пијем и једем.“ Тек што то изусту, а градски пивар (и онда је дакле било пива) приђе к њему и рече му: „Јес' чуо, пријашко, ено ти широм отворен подрум, ено ти широм отворен орман са обареном шунком и с јаји' печени на масти и с шилетом прженим и гужвачом од јутрос . . . ено ти све што ти срце заиште, само немој ништа да разбацујеш“. А Ђенерал опет нато дође и донесе му дванаест воштани' свећа, које и три ноћи могу да горе, а не једну. Затим се опросте сви и оду. Многи су га и оплакали, сиромака! . . .

„Смркло се . . . Сам самцит у оној пустолини. Куда ће, већ управо у пивару!“

— Е, хе! Ви'ш као зна куд ваља! И ја би'! — упаде му у реч брат-Мића.

— Кад он тамо, а подрум широм отворен, пива исувише: све капље из славина. Кад у собу, а оно збиља и орман широм отворен: у њему обарена шунка, јаја испечна на масти, пиле и гужвара, и шта ти ту још није било! Припали одма сви' дванаест свећа . . . Дедер, богати, те мумаказе, Тинчико, па усекни ове шепртље, — прекину сам своју повест и започе је онда тек кад се свеће мало боље разгореше. Тинчики опет задркта рука при усекњивању; чудо је страшљива . . . — Припалио је дакле своји' дванаест воштани' свећа. Мислиш, кућа се запалила, тако букте . . . Ни бриге нашем опшитошу: он пије и једе, па мирна Бачка! Кад наједаред, — тако око пола дванаест сати, — а неко куц, куц на врата. Охо! Ко ће то бити? „Херајн!“ — повика овај изнутра и заблену се у врата. Врата се отворише и у собу уђоше два простака.

„— Добар вече!

„— Бог добро дао, он опет њима.

„— А што си се ти усамнио?

„— А да шта би', кад сви одоше из града. А откуд ви?

„— Ето, нас пут довео, да се мало поткрепимо, па ћемо онда опет даље.

„— Ево јела и пића кол'ко вам срце иште. Седите!

„Е, тако се они ту сместише и почну да једу. Ту једном од пришелаца сад тек падне на памет да запита опшитоша:

— А што ти, богаги, толике свеће припали?

„— Да боље видим! — одговори им овај укратко и поче даље да пије.

„Е, тако ти, мој брат-Андро, ова два госта поседише мало и прихватише се; а кад им већ беше задоста, подигоше се да се крену.

„— Јес' чуо, пријашко, — тако започе један од њих, — ми се, хвалећи Бога и његову милост, ево заситисмо, и питамо те шта смо ти дужни.

„— Богу душу, роџаци, а мени ништа. Та и ја пијем и једем туђе, па како би' тражио непоштене хасне! Ја ни крајцаре не смем примити: пала би ми свака на душу!

„И молио га и један и други, да прими кол'ко тол'ко, — ајак! не хтеде!

„— Е, добру ноћ! — Добру ноћ! — па оду.

„Остаде наш пријашко опет сам, ко и пре, а путници пођоше из града. Кад већ дођоше до градске капије, ту ће рећи један од њих: — Петре!“ . . .

— Шта, го је дакле Кристос и св. Петар био? — паде му у реч чика Младенов.

— А, него! Елем, — чекај, како сам рекo? — да, Христос се окрене Петру и рече: „Петре, ја не смем ни корака даље, док год оног поштеног опшитоша не наградим. Ти знаш да је тешко тако ваљаних наћи, па зато хајде да му што друго понудимо, кад неће новца“.

„Шта би Петар нато, већ хајд'!

„Опет они: куц! куц! Онај опет: Херајн!

„— Шта, зар ви опет натраг?

„— Ето, ви'ш; морали смо баш: јер нећемо да одемо, а да те не наградимо. Твоје поштење вреди награде!

„— Та ман'те се људи којечега, не треба мени ништа, а вама нек је Богом просто.

„— Ал' ма шта заишти, јер ми нећемо отићи док ти чиме не захвалимо.

„— Па немојте; ето седите, па пи'те и јејте! Још боље!

„— Ал' кажи само кô шта би ти желео да имаш, па ћеш видети да се нећеш покајати.

„— Па не можете ви мени створити баш оно што би' ја хтео.

„— Ал' ево да видимо; само реци!

„— Па да видим баш какви сте ви то мајстори, кад се тако хвалите: хајде, створите ми *џак и наџак*; наџак који свакога измакља који год не зна љуцки и који после све те неваљалице тера у џак. Хајде ,то ми створите!

„— Ево ти!

„И — „риктиг“ — даде му Христос и џак и наџак.

„Збогом! — Збогом! Оду . . .

„Остаде нам наш опшитош опет сам и поче да глади широки наџак и да загледа у дубоки џак. Кô чисто и верује и не верује да ће му кадгод бити од хасне. Вури ти он њи' под астал и поче опет да цвркуће . . . Случајно погледа на пенџер и опази 'нако у буџаку гомилу карата. Ха, баш Бог да прости! Узеде их и поче да их размеће. А да, дуго му време! Кад наједаред, свеће задрхташе, баш кô да неко пирну на њи' и поче нешто да тутњи . . . Тутњи, Боже, тутњи . . . Сва пивара кô да се тресе. Тресе, Боже, тресе . . .

„Хоп! — шкљоцнуше наједанпут врата и отворише се.

„Аха! Ево их!

„Боже, силна су чуда твоја . . . Силество гарави' ђавола утрча у собу. Све се прескачу, све стрмоглавце! А црни су, а гадни су, а страшни су, а

Бесни су, — ех, сад већ можете мислити како, кад је сирома' опшитош морô да зажмури . . .

„Ево ти их управо к њему. Начичкали се око њега, па кезе своје шпицасте зубе. Једни опет оштре криве рокове на брави од врата и чисто једва чекају да га сваки бар поједанпут боцне. Опшитош само ћути па их гледи, ал' се не боји. Јок! Кад ево ти једног најстрашнијег 'де се прогура кроз гомилу својих поданика и упутн право старкељи. Седне до њега и почне ђаволски да се смеци и да га пита:

„— А који тебе анџ'о овамо доведе, бубо једна!

„— Не лај!

„— Хи, хи, хи, хи! — почеше ђаволићи да се цере нато, и један већ хтеде да га с леџа ровашн.

„— Даље, бедо, сад ћу те! . . .

„— Хи, хи, хи, хи! — опет ови у смех, а најстаријем ђаволу мило, мило . . .

„— Знаш ти шта, чича? Хајде мало да се картамо!

„— Па хајде! Мени је свеједно. Само, ко изгуби, тај да буде леман.

„— Хи, хи, хи хи! — опет ситнеж у смех и један поче да члови од радости.

„— Добро, — пристаде ђаво на погодбу, — добро: ко изгуби, да буде леман.

„Играју се, Боже, картају се, Боже, картају . . .

„Никако да изгуби који. Ваволићи све се врзу око старкеље и гурају га у лакат; други опет све пире у свећу, само да га ма како забуне; а матори ђаво опет само тек покаткад намигне на њи'. Они га разумеју. Наједаред, — их! опшитош изгуби! . . .

„Е, те радости од ђавола, е, тога смеја, е, тога кезења, — да ти мозак стане! Кô мушице сви полетеше на њега и већ га дочепаше за лево раме оштрим канцама, — ал' „почекај, Јанко, почекај!“ Наш ти опшитош викну:

„— Терај, наџак, у џак!

„Ду, ду, ду, ду, ду, ду . . . Хало, хало, хало . . . Аха, све их сатеро! . . . Е, пиште, Боже, е вршите.

Боже, е моле, моле, — ал' не помаже ништа! Наш старкеља сад тек доби куражи, и то оне праве, и поче ногама да набија цак. Е, циче, Боже, е, превијају се кô змије, — ал' не помаже ништа.

„Још једаред заповеди нацаку да их и тако у гомили промакља. Опет се овај њи' налема подобро! Е сад, кад их је већ истукô на мртво име, отвори ти наш опшитош пенџер са сокака и са четвртог боја поче да их истреса из цака. Истресе их немилице и седне опет на своје место, па поче даље да пијуцка, 'нако, натенани. Кад мало-помало и свануло богме већ, а ево ти народа и војске 'де се враћа са конака. Сви потрчаше пивари, да нађу — мртвог опшитоша“.

— Јест, мртав, роткве! — прогунђа Бајо задовољно.

— Кад га живог опазише, скаменише се чисто! Е, ту ти сви око њега, па овако, па онако, па како је било и оно свило, и Бог би све запамтио шта му све говорише. Он им на то само показа свој нацак и цак, па ништа више.

„Пукô глас, тога стика још, да се нашô један опшитош који је надјачô ђаволе и потукô их, и како тај опшитош има неки цак и нацак, и тако даље.

„Чује вам то и сам цар, цар Јосим, са велики бркови' а малом брадом. Дозове ти он таки нашег старкељу и почне да га испитује. Кад му овај рече шта је и како је, а цар ти на њега опором:

„— Ђути, лажо једна, ти си кадар зар нацаком то да учиниш?

„— Зар не верујеш, царе? — овај на то њему.

„— А ко би ти веровô! Па де заповеди што нацаку, кад си кадар!

„А наш ти опшитош ни пет ни девет, већ 'нако љутит повика:

„— Хајде, нацак, терај у цак и цара и цареву војску! . . .

„Хопс! — цар већ у цаку! Ду, ду, ду, ду . . . сатера ти лепо нацак и сву цареву војску!“

— Аха, 'о'ш њуцки! — поче чика Младенов да се свети.

— Ту ти, сиротани, једва и једвице обрлате нашег старкељу да их опет пусти. Ал' сад, поклонише му се сви до земље. Ту ти цар, — шта би друго? — већ о'ма њега преда се, па му поче да нуди све на свету. Ал' наш опшитош не заиска ништа друго, до то да га 'ране кô што он хоће и да му даду „квартир“ у — пивари. „Гилт!“ — сви одма повикаше. И тако вам је наш старкеља живео још више година у сваком изобилију. Кад му већ дође „вагроб“, а он заповеди ово: да га са'ране са џаком и наџаком. Тако се и збило.

„Е, мој ти је опшитош сад на другом свету, и то — у паклу!!“

— Шта рече? Зар и он у пакô? А куд ћемо ми онда? Јао, јао! — упаде му у реч бирташица и поче да се крсти.

— У пакô, богме! Ал' зна Бог шта ради: послôти он њега зато тамо да мало провошти и туна „неверују“. Кад он тамо, велики Содом! Ватра, ватра, па бѹкти, Боже! мислиш: небо се запалило! . . . Дим се опет помамио, па не дâ човеку ни ока отворити, све штипа . . . Ал' ништа зато; уће ти наш опшитош опет унутра и дође баш до великог казана у коме се „најмаснији“ грешници кувају.

Ту и нехотице погледим на Цигане и опазим како се Ливан — по изгледу „масни грешник“ — намргодио до зла бога! Ко зна шта с тим мргођењем признаје. Но, то ће и читаоци скоро да знају.

— Дође вам он, дакле, до великог казана и, на чудо своје, опази баш оног маторог Ђавола из пиваре где сада меша лопатом по казану. Друге Ђаволиће не познаде: ваљда их је збиља потукô, па су ово на небу нови, јер се Ђаволи одвећ множе, па и дан-данас; ал' му чудо како и оног маторог да не испребија и не умртви!! Наједаред, обазре се и Ђаволина. Јаој, ал' кад ти опази опшитоша са наџаком и џаком, са наџаком и џаком, а он ти вурри лопату, па беж' . . . беж' . . . беж'! . . . Опшитош за њим, па за њим . . . Једва га достиже . . . „Терај,

наџак у џак и ђаволе и казане! Опет ду, ду, ду, ду... од стика све готово. Ларма, Боже! дрече ђаволи... Можете мислити како залармаше кад је и сам св. Петар на рајски' врати' чуо. Остави ти он за један час рај и дотрча у пакџ да види шта је и како је.

„Има шта и видети: све поремећено и полупано, а ђавола ни од корова! Опози ти он и опшитоша.

„— А шта ти, море, ту радиш!

„— Па да шта ћу, кад су ме из гробља у пакџ послали. — Ту га опшитош мало боље погледи и повика напрасно: — Та, море, јеси л' ти био са мнош у пивари са оним другим?... А?...

„— Јесам, дакако! А зар ти не знаш ко је онај други?

„— Па ко?

„— Па лицем Христос! — Ту поче св. Петар да се крсти и да метанише... И старац се нато пресави и поче да чита молитву. Кад је свршио, и он се прекрсти.

„— А знадеш ли, море, ко сам ја?

„— Па ко?

„— Па св. Петар!

„— Е, молим те! Па ти св. Петар? О, па де да ти целивам свету десницу.

„— Хвала, хвала! св. Петар опет њему и узедо га за руку. Хајде сада у рај, то јест, само до рајски' врата, 'ди сам ја чувар. — Ту му покаже од злата кључеве, које старац пољуби. — Само до рајских, даље не смеш; а после, ако те Христос прими, онда ћеш и рај видети. Хајде сада, ал' остави ту наџак и џак!

„— Ајак! То не гилт!“

— Враг тај опшитош! — промрмља опет чика Младенов.

— Опет св. Петар на њега, да ко остави ту џак и наџак, ал' всује! Неће, па неће!

„— Па шта ће ти, море, тамо тај пртљаг?

„— Ал' си ти чудан, св. Петре! Па ко зна ко ће још бити бијен!“

Ту ти сви прсномо у смех, јер унапред знадосмо да ће и сам св. Петар окусити „благодјејаније“. Премда је то, Боже прости, грех . . .

— „Е, па хајде, понеси, — ту опет св. Петар попусти, — ал' хајде сад већ, јер се може и који „недостојника“ ушуњати у рај.

„Оду. А кад дође до раја ту нашем опшитошу стале очи од красоте!“

— Ал' баш, богоми, мора да је красно у оном вилајету! — примети брат-Андра и поче да врти главом.

— Е, па дакако! — поче и Тинчика да потврђује.

— Знаш, ја сам чуо од нашег поп-Јоце, то ми је казџ баш ономад на јутрењу, — рече онај други Сремац, — да се човек чисто „подмлади“ у оној божјој красоти, и ја му верујем, јер он је баш добар попа. Хеј, али чита еванђелије!

— Ал' и јест! — прихвати брат-Андра — чисто осећаш неку милину . . . Него не знам што се баш не слаже с „грци“? То му једно вали! Ајак, ја му не дам заправо . . .

— А зашто не? — поче опет онај до њега, — а зашто не, кад су „грци“ криви . . .

— Та ман'те се ви, попе, тек је он попа, па му зато опет скидају капу. Е, гле! — поче и бирташица да га брани и натопочеопет да усекњује свеће.

— Јесте л' готови? А, веро параласјакатанска! — започе торбар смешећки. — Манимо се ми тога, јер ено св. Петар још се бочи са опшитошем, који и без допуштења хоће да се прогура у рај.

„— Та стрпи се још мало, чича! — вели му св. Петар, ал' јок!

„— Ја хоћу у рај, па ма шта било! Шта ли сам скривио на земљи кад ме не пушташ у рај? Гле!

„— Та не могу, море!

„— Та шта не можеш?

„— Та кад ти кажем!

„— Та шта, кад ми кажеш!

„— Ето га ви'ш сад опет!

„— Та шта ,ето га ви'ш! Пустн ме, кад ти лепо кажем!

„— Ајак!

„— Хајде, нацаку, терај и св. Петра у цак! — Рече, и бист!

„Кад наједаред, ево ти архангела Михајла:

„— А шта ти ту, човече, радиш?

„— Па ето, чекам да ме пусте у рај!

„— Ја сам баш и дошô по тебе. А'ди је св. Петар?

„— Ево у цаку.

„— Шта наопако? Таки га пусти и моли се да ти опрости!

„Св. Петар изиђе из цака и рече му: — „Праштам ти, јер не знаш шта чиниш.“ Опшитош га пољуби у руку и оде — у рај . . . — Ето вам, тако је и сирома' св. Петар награјисô“.

Тако доврши кума-торбар своју повест и поче опет да пуни чаше.

— Дакле тако? О мај, ви'ш, па онај браца баш протерô сву ђаволштину! — рече младожења.

— Е, сву, врага! Има ђавола и дан-данас, колико год хоћеш. Зар мислиш да их је један видио!

— Е, веровати опет и у ту лудорију! — узвикну онај други ћугалица.

— Добро, добро, говорите ви што год хоћете, тек ја то само знам — започе опет торбар — да сам у пекаровој воденици пре неколико година витлао се са сотоном. Од оног дана и јесам шантав. Ништа свет не верује, ал' видећемо већ.

Ту га чика Младенов озбиљно погледа и рече:

— Ма, кумашине, де, тако ти свеца, како је то било!

— Ево, како је! Има томе већ доста и задоста година како се и ово збило. Снажна ми беше тада мишица, да се не треба ни чудити како сам се и са сотоном у коштац 'ватао. Елем, била је онда тако исто зима кô и сада и, отприлике, ово исто доба; само што је нека луда ветрина тада јаче урлала него ова која нас сада рендејише.

— Да ви'ш, и сада добро свира! — прихвати му реч Андра и погледа уз то на прозоре, који се у шаркама мигољише.

— Та свира; ал' тек онда, да ви'ш, мислиш нос ће да ти откине. На тако љутој цичи, дакле, и на тако суровој ветрини, витлао сам вам се са грешним сотоном по воденици . . . Покојни пекар наш, — Бог да му грехе прости, баш је грешан био! — погоди мене да му преко зиме кô надгледам воденицу. Онда су, кô и сада, дунавке спуштали у Дунавац, и ту им је кô била зимница. Хајде, де! примим се ја тога; а баш сам био магарац: само девет шајна плаћô ми је преко целе зиме и један пар чизама, на то сам морô код његовог укућана, мајстор-Манојла, правити, јер је и ту гледô коју мраку да заштеди. Примим се ја, дакле, тога; кô велим, шта је то преко целе зиме дваред-триред завирнути у воденицу и ништа више, Јест, тако је баш. Пођем вам ја, дакле, једаред полагацко, као да је обићем . . . Дунав се следио, па ни да писне! Претоциљам га којекако и дођем у Дунавац. Пекарова воденица кô прва од краја, и тако вам ја зачас на мети. О, часни га потро! Ја да се попнем, ал' ти нешто поче да клопара. Скочим брже натраг и обићем кљун, кô да видим шта је са колом. Коло се не помиче, али баш чујем како се камен покреће . . . Јуриш! — помислим у себи и одгурнем вратаоца. Уђем. На три корака од врата прућио се неки дугачки исполац, а у њему црвена — шепа! Црвена кô крв! Шта је то? — помислим у себи, и сагнем се да је подигнем.

„— Што дираш то? Хеј! — повика неко, не знам откуд; само би' тек по звуку рекô да је са висине. Испустим шепу.

„— Ко је то опет? Ко се то ушунô у воденицу? А, неће изнети папке! — загрмим и ја, и отиснем опаклију с рамена. Стиснем вам овако, „оберучке“, — ту зграби неку празну флашетину са стола, — „моју ћулескању од глога, — још је ено на тавану, — а, није глаговача! дреновача је! — и

поћем јуначки унапред, кô хајдук Вељко на Турдију!

„— Нејди даље! опет онај незнанко однекуд, и у тај пар залупише се врата од воденице. Ја се на то обазрем, ал' имам шта и видити: црвена шепа искочила из испаоца и одскакута, кô да има ноге, — на таваницу. — Шта је то? — помислим устрављен, и тек да опет кô погледим унапред, а ђаво раме уз раме до мене, па се искезио и смеши . . . Једном руком примиче се мојој ћули и стиште је, а другом опет поче да тапше по оној истој црвеној шепи, која му се сада начочила на шиљастој глави. Испод ње провирују два масна рожића, а на једноме сам богме опазио и квргу. Ђути он, ђутим ја. Само што сам се ја већма уплашио од њега, него он од мене.

„— Шта тражиш ти ту, балавче? — поче да ме поздравља.

„— Та ето, ја сам дошô да обићем пекарову воденицу; ал' да сам знао . . . Ту хтедо' полако да пробам кô да ли се добро дочепао моје ћуле и повучем је полагачко, — јест, држи, кô бесан! . . Но он ти се међутим досетио шта ми је у глави и поче да ми прети:

„— Хуљо и бекријо! Мајмуне балави, ти, ти зар на мене да налетиш?!

„У тај пар већ започесмо белај. Ал' смо се и понели! Он мене ћуш, ја њега звиз, па све тако. Напослетку видим већ да не мож' с ђаволом крштен изићи на крај и кажем му да ме се мане већ, доста ми је. А он, кô да је једва дочекô да му се покорим, попусти ме и стаде само да клима испуреном главом, кô да ми хтеде да каже: „видиш да с ђаволом не мож' изићи на крај!“ Нато се окрену и оде полако опет на таванац, јер зацело је и пре тамо био. Ја вам погледа' за њим, ал' уједаред неста му шепице на глави; мало за тим, опет зашкрипише и врата. Осврнем се брзо, и видим да су опет отворена и да крај њи' опет скакуће она иста црвена шепа. Баш свашта на свету, помислим у себи, и погледим опет на таванац. Кад тамо,

а мој ти ђаво без бриге нешто жваће . . . Видим му на крилу шарену чинију и у руци виљушку од четири зуба. Шта ће да набоде, питам се кô самог, а кад гле, оно ено набоде пилеће крило. Мало затим — суву шљиву; мало затим — парче симите; мало затим — пегаву оскорушу; мало затим — прасећу њушку; мало затим — шаргарепу и, набрзо за њом, живог миша; их, све миче репом!

„— Иди, гаду нечисти! — дрекнем на њега срдито и лутим ћулом по гредици.

„Пљес! са тавана чинија, па управо мене по левој нози. Из чиније посукташе све сами живи мишеви, па све око моји' ногу. Један већ поче да се увлачи и у сару . . . А у том истом маху опазим и сотону 'да се пртља низ мердевине. А ја вам ни пет ни девет, већ на врата, дочепам опаклију, па беж'!

„Хеј,“ — ту би дубоко уздахнуо, — „жалости моје! Учини ми се кô да ме и по леду вија. Запнем за шиљак од санте, посрнем и сложим се кô ивер. Нога ми, мислиш, препуче, — и од то доба зову ме „шанга“. Па ништа! Ал' ето тек, кумови моји, сад бар чусте! Да, да . . .“

Тиме доврши своје и погледа чисто питајућим гледом уокруг.

— Боже мој! И ето ви'ш, опет да има „нечисти“! — рећи ће на то бирташица сасвим у бризи.

— Ех, има! Није него још нешто! — доскочи јој онај ћугалица, кога ћемо, зато што ништа не верује, одсада звати Неверним Томом.

— Па добро, — уплешће се на то и чика Младенов — па као, ето, и субаша Панта, онај што је умро пролетос у Шаренграду, како и он ето каже да је видѓ ђавола, па и вештицу! То ми је казивао баш лане некако, кад је био у Н. Па и вештицу!

— Е, вештицу! То бар није ништа тешко! Ето, баба Макрена, знате она винцилирка у спајинском винограду, ето она нема ваљда те ноћи кад се с вештицама не гложи, — рећи ће на то брат-Андра.

— Но, то већ верујем и ја; јер ето на Панцином брду видела је баш и моја кума једну. Знате бабу Анушку?

— Шта, па зар и она вештица? — убрза на то Тинчика. У зô час! А баш почесто долази овамо на ракију, да истресе по неколико полића. Ју, добро, што знам!

— Јест, богме!

— Није него мачкин реп! — насмеје се Неверни Тома.

— А је л', богавам, господине, шта ви о томе мислите? — окрену се брат-Андра као мени.

— Е, мој брат-Андро, и ја мислим да је то све будалаштина. Кад би човек у сва та „сујеверства“ веровô, морао би и све остало да верује што се не да ни видети ни опипати.

— Не дô вама Бог, господине, да се и вас која наклепи, па би и ви онда друкче говорили, — започе и Мића, — јер ето мога роџенцког брата једна је јашила више од три године. Свако јутро могли сте набројати по неколико масница.

— Хајде, де! — Друго ништа не рекох, јер видех да и ја и Тома не прокопсасмо.

— Па и змаја сам летоске видео. Пролетео је баш овако преко учитељкине качаре, па у аду. Светли се као сноп трске кад се запали, — поче торбар опет нову тему.

— Но, то се и код нас у Бачкој виђало, ал' пре Буне!

— Знаш, чико, да је и кмет-Ивша тако нешто казивао?

— Јест, јест!

— Није него мачков реп! — насмеја се опет наш Неверни Тома.

— Хајд', хајд, смеј се ти, смеј!

— Па и вилу су видели у баноштарској шуми. Седи на бресту, па се чешља дрвеним чешљем. Кажу да саме себи праве те чешљеве, па још од шимцировог корена!

— Није него мачкин реп! — насмеја се опет — знате већ ко.

— Не, „шпас“ на страну, ал' да вам кажем још како сам једаред мислио да имам с Ђаволом посла, а оно с неком животињом, чућете с каквом! — насмеја се сада и торбар, и поче да пуни своју црвену лулицу. Међутим се загледа у Ливана, па тек наједаред повика: — О'ш багова, Ливане? А?

— То подај твоме деди! — одазва му се овај срдито.

— Ил' стрини! — промумла му и пајташ, и поче да пуца окорелим прстима.

— Хе, хе! Како су сложни, ко да су седели на расолу! . . . Но да чујете . . .

— Де, де, кумашине!

— Пре две-три године тако, чекали смо ти ноћу димшић. Никога од „пашажира“ и не беше, већ сами самцити ми на агенцији: ја: Живан и Павле. Легну ти они у собу, а ја, — баш на реду да шилбочим, — прућио се лепо пред прагом, па ни бригеша. Лепа летња ноћ још, звезде све учестале, па жмире, само тек понеки облачак што се овде-онде тегли. Мали присанак савлада ме, ал' се набрзо ко тргнем. Но међутим од они' мали' облачака истегли се великачки и наједаред поче кишица да прска. Узмем ти ја своју опаклију за уши, па се преселим и ја у собу. А, да! Ал' да би ко опет могао чути клопарање димшића кад се довоза, легнем баш на сами праг. Окренем главу још Дунаву. Лежим ти ја тако, лежим . . . кад наједаред, осетим да ми неко све хуче и пљуцка над носом. Полако, полако подигнем главу навише и погледим преко обрва, — кад оно, а ја опазих главу сасвим рутаву, а два рога се на њој сместила; под њима опет два ока сијају и чисто шкиље, а под њима опет — брада . . . Елем, ђаво! То ми беше прва мисао која поче да ме теши . . . А ђаво само шкиљи, хуче и — пљуцка . . . Сав ми је врат испљувџо, ал' не смеш ни да се помакнеш, а немо л' да се убринеш!

„— Живане, Живане! — почнем ко из гроба да шапућем. — Живане! — поновим и опет, кад зачу' да се мешкољи.

„— Шта је? Иде л' дамшић?

„— Та нејде, — опет ја кроз зубе, — већ погле, море, ко ми се ово над главом сместио, да није баво, наопако!

„Чујем га 'де се полако подиже.

„— Баво је! — Тако ме укратко обрадова.

„— Хеј, туго!

„— Ћути сад, а ни да си се макô, — поче и он сад да шапће, — ћути, па отклони главу мало на лево, да га оцадрем удилом“.

Извините: у ч. агенцији има задоста удила, јер сви агенти пецају . . .

— Пази само, како ћеш! — опет ја њему и најерим главу онако како ми каза. Баво међутим све пљуцка. Њему баш ни у фрштец!

„— Пст!

„Витко удило звизну и ваздуху . . . „Мек“, „мек“, „мек“!

„— Их, јарац, сто му козара! — подскочим вам нато кô бесан, па циз за њим по шљунку. Но опет га се тол'ко нисам намлат'о кол'ко ми се Живан насмејо кад сам се с хајке повратио. О, и ана-тема га! . . .

„Сутра вам то већ пукло по селу; али само у другој ворми: да је то био баш лицем баво, а не јарац козодарац! Ал' ја говорим истину, па нећу да кажем да сам видео сотону и онда кад нисам, већ само онда кад јесам“.

На причу ову сви се баш слатко насмејасмо, а кума-торбару је то опет — кô што се види — мило, мило . . .

— О, иди, кумашине, иди, баш си враг! Шта ти све не знаш! — поче наш Младен да му се чуди.

— Е, мој соколе, треба то и на сито и на решето, па се ту види и грашак и боб!

— Него сад мислим да би већ време било да се то иде. Ево, ваљда ће и трећи сат скоро! — поче да озбиљише онај други ћуталица са дугуљастом главом.

— Па на вољу! — прихвати кума-торбар. — А и моја баба тек што није дошла по мене.

— А зар 'оће?

— Е!

— Него, далеко свако ласкање, баш је ваљала она јагњетина вечерас! Види се ти баба уме, па зна! — почеће чика тако отприлике да хвали. Сви остали климнуше као један главом, као и они да искажу да им је та иста реч за вилицом.

— Хе, моја баба! — ту би уздахнуо наш мили кумашин, — једно јој само фали... Да, да!...

— А шта то?

— *Што држи одвећ на себе!*

На ту се реч сви баш насмејасмо, па и гурбеље још овде разумевам.

— Држи, богме, па те како! Кад вам се та дочепа мало новца само, ту ти је од стика код Брате у дућану, па неће којешта, већ све најлепши „*циц на кутице*“, па онда: „*Ман' се, Радо!*“ па онда: „*Ман' се, Радо!*“ па онда: „*Не гурај се, Милоше!*“ па онда: „*Мараму на ибрике*“, или: „*На лепецице*“, или ти избира све најлепши и најскупљи „*Мишкец*“, или „*Анкец*“, — „*Сокино око*“ ни да погледи. Ал' ништа зато, зато је нема свугди...

— Тако и треба! Је л', Тинчико?

— Дабоме!

— Нег' да се иде, велите?

— Та да, време је! — показа се и Мића жив и поче да смешта своју егеду под пазувом. Једнако пљуцка...

Сви се нато подигосмо. Баја опета увио гајде у своју вунену мараму, па ћути; но пре тога зецнусмо му по нешто у рог... Мића егедуш добио — цвоњак!...

— Тинчико, ми ћемо се сутра намирити! — рече јој некако „*полугласно*“ кумашин и — мал' што је не уштину за пуначак образ. Ова се међутим окренула ка црнцима и наспомније им да више неће горети свеће... „*Одсудна*“ изјава ова покрену и њих са клупе, и почеше ено да јој плаћају...

— Је л' добро?

— Није! Ти си платио само за вино и за чашу што сте хотимице разбили, сад 'ди је још онај бокал? А, зар си заборавио?

— Да, да! Па шта кошта?

— Седам грошића и крајцару!

— Шта, тај седам и по грошића? Пи!

— А, него? Иди-дер код Гиче па питај! Па још како је леп био, баш ми га је сам он изабрџ . . .

— Па ево, да ми не . . . Ту поче „кнежина“ да јој избраја милицу по милицу, а Ливан међутим већ спртљао пртљаг и пошао к врати.

— Ливане, чекај-де мало, чекај! Де, реци, богати да л' и мене откуда познајеш, ил' бар откуд ја тебе да знам? — запитам га једно на друго, а он ме „безобразно“ погледа и промрмља:

— Па знамо се . . .

— Ајак, овде би' морџ лагати, ал' тамо не . . . Тако ми баш каза и поче да се кези, баш као сви они „нечисти“ о којима се данас наслушах.

— Добру ноћ, газдарице! Лаку, благу ноћ! — повикаше више њих у ходу, а ја јој сасвим цифрасто захвалим што је узела баш обе свеће да нам посветли . . . Чујем да неко споља већ примећује: „а што нам баш господин заоста последњи, а? а?“ — те коракнем појаче, да се што пре код њих нађем. Ко зна како би друга песма гласила!

Ветар се разголитио, па и самог себе чисто хлади . . . Баш добро дува . . . Жалосни цимер код „Полу-звезде“ њиха се правилно, као да једног по једног госта поздравља и као да свима понизно клима: „лаку ноћ! лаку ноћ!“

— Е, добру ноћ, господине, хвала на друштву! — јавише ми се љубазно оба Бачвана, а чика Младенов пружи ми још уз то руку, коју врло радо прихватим.

— Добру ноћ, пријатељи! У здрављу да се опет скоро видимо!

— Да Бог да и Мати Божија!

— Добру ноћ, кума-торбару и сви други!

— Лаку благу, господине! Хвала на друштву!

— Ој, Ливане!

— Ево нас ево! — зачух га с десне стране од раскршћа.

— Даклем?

— *У вашем Поторању и на баноштарској ћу-прији!* Хе, хе, хе, хе! — поче да зија нато као бесомучан . . .

— А, ту ли си, лијо!

Нато убрзам кораке, јер чисто ме заплаши тај погани смех. Но како ми срце заигра, опет, кад прозоре од моје собице, која на улицу гледи, осветљене опазих, кад кроз застареле шалукатрице материно лице сагледах, где ме нестрпљиво тако дуго, дуго изгледа . . .

— А 'ди си тако дуго, 'рано?

— Ево ме, ево! — одзовем јој се најумиљатије и застанем још малко на прагу. Око ми просецаше помрчину у правцу који отприлике води ономе месту на коме се онај зликовац насмеја.

— А, ту ли си, лијо! — прошапћем још једаред и дохватим се браве.

На кули црквеној баш се у тај мах зањихало клатно и закуца потмуло. Не избројах колико.

А у тај пар баш задрмуса и ветар летвице на ходнику, те ми се учини као да ми неко прети из авлије.

Онај ђаволски смех и сад ме чисто изненади. Ућем, и забравим одмах врата.

СРЕМСКА РУЖА

(Наставак приповеткиног увода: У гостионици код „Полу-звезде“, на имендан шантавог торбара.)

Сад више није имендан шантавог торбара; сад нам светле две лојане свеће, већ бледо јутро зимскога дана. Но, да ви'те, није баш одвећ ни хладно; ветар не дува, а и не веје. Канда ће и сунце још да се промоли кроз танке облаке. О, не би л'! Ко му се не би радовао? Наши сироти сељани веле: „Зажелео сам се лепога ручка кô сунца у зиму!“ Но сеоски „грци“ канда у овај пар о сунцу не мисле, осим ако би узели да им је свака добра муштерија добро сунце, које их *звечећим зрацима* разгрева. Зацело да мисле о *таком сунцу*, јер ено их где већ износе ситнарије пред дућанска врата и пред шарене летвице, на којима се — као што сам већ синоћ приметио — кваке одавна изјериле. Но сада не тару руке у подсмех вуненим рукавицама, јер не беше још прилике да им озебу . . . Сви су вредни, ал' Гича, мој сусед преко пута, највреднији! Погледајте га само како лопатицом брижљиво растурује снежну круту и како удешава широку стазу, која му муштерије води управо на дућанска врата! Пре тога је изнео већ неколико садева суге рибе и два туцета румских обојака, шарених, вешто исплетених, па их сваки час погледа и као вели: баш овакових нема нико у селу! Но и други „грци“ не попуштају баш сасвим; нису ни они баш којешта; наима Булаћ ужасно се копрца, и ено га баш сада насред пута где жмири; не би л'